

KALANGYA

ALAPITOTTA
SZENTELEKY KORNÉL

SZERKESZTIK:
SZIRMAI KÁROLY és DRASKÓCZY EDE

1940. október

IX. évf. 10. szám

BOLGÁR LÁSZLÓ: Néhány szó az új európai rendhez	429
DUDÁS KÁLMÁN: Feszült napok; — Nagyon fáj; — Huzatos poszton; — Könyörgés (versek)	435
REMÉNYI JÓZSEF: Magyar olvasók és kritikusok	439
Dr. VERÉB LÁSZLÓ: Holnap	443
CSUKA JÁNOS: A magyar földmunkás élet- és bérviszonyai	450
KISBÉRY JÁNOS: Irodalmi bazar	464
HAVAS KÁROLY: Öreg ház a csirkepiacon (regény-folytatás)	467
IRODALMI SZEMLE: HERCEG JÁNOS: <i>József Jolán</i> : József Attila élete; — HERCEG JÁNOS: <i>Móricz Zsigmond</i> : Magvető;	
MÉRŐ JÁNOS: A német parasztság története.	472

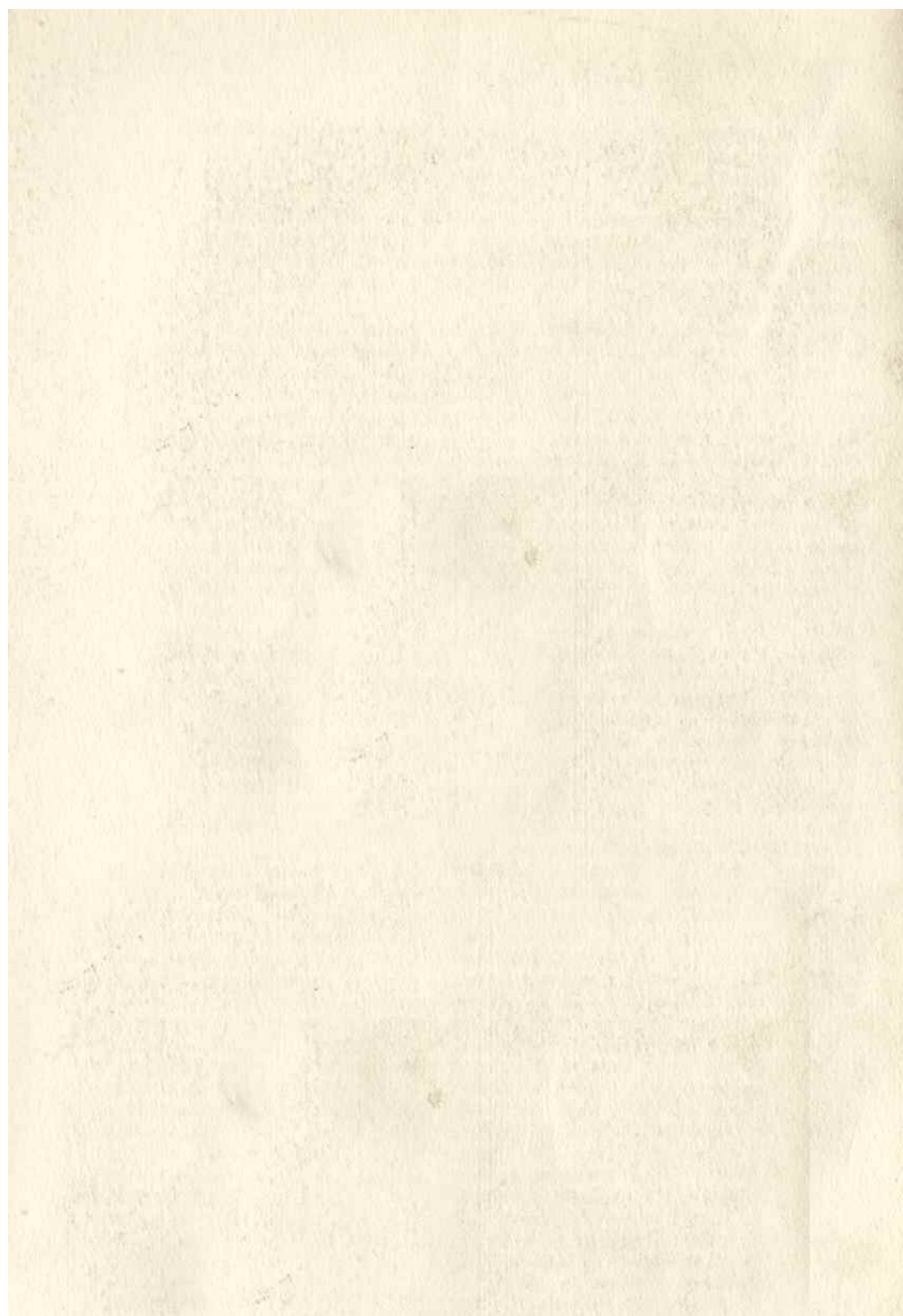
JUGOSZLÁVIÁBAN

Egyes szám ára . . .	10 Din.
Negyed évre . . .	30 Din.
Félévre . . .	60 Din.
Egész évre . . .	120 Din.

MAGYARORSZÁGON

Egyes szám ára . . .	1'50 Pengő
Negyed évre . . .	4'50 Pengő
Félévre . . .	9'— Pengő
Egész évre . . .	18'— Pengő

Gena: Za celu godinu Din. 120.— pola godine Din. 60'— 3 meseca Din. 30 — Pojed. broj Din. 10'—

NÉHÁNY SZÓ AZ ÚJ EURÓPAI RENDHEZ

Irta : Bolgár László

Az utóbbi időben egyre több szó esik a várható nagy átalakulásról és a nyomában járó új európai — vagy világrendről. Ez az átalakulás részben már meg is indult, és egyes államok megkezdték hagyományos politikai, gazdasági és társadalmi berendezésük átállítását. Érdeemes lesz tehát néhány szót szólni e folyamatban lévő nagy változás okairól és természetéről, anélkül, hogy az időszerű politikai kérdések gyakorlati birálatába bocsátkoznánk.

Azt a nagy megrázkódtatást, melynek ma valamennyien tanui vagyunk, a felületes szemlélő könnyen a politikai és hatalmi okok következményének tekinthetné. Kétségtelen, hogy azok is igen nagy szerepet játszanak, de a fegyveres leszámoláson túl és részben annak alapján olyan *társadalmi, gazdasági és politikai fejlődés folyik*, amely mélyebben fekszik minden közigazgatási- és államhatárnál, sőt amely nagyjában független a konfliktus kimeneteletétől is.

A *jelenlegi átalakulást* úgy foghatjuk föl, mint *egy régen megindult fejlődés egyik szakaszát*. A *francia forradalom* volt az a világtörténeti esemény, mely először szállott sikra minden ember szabadságáért és egyenlőségéért, anélkül azonban, hogy annak gyakorlati megvalósulását is el tudta volna érni. A forradalom lendülete és belső logikája tehát megkívánta a szerves folytatást, amit az általános műveltség emelkedése és főként az ipari fellendülés is elősegített. A feladat az elvi és jogi formuláknak élő tartalommal való megtöltése és a legszélesebb népi rétegek életszínvonalának emelése volt.

E feladat megoldására elsőnek a *szocializmus* vállalkozott. Épp abban az időben, midőn a szocializmus elméleti előkészítése

folyt, nyugaton megindult a technikai fejlődés és a soha nem sejtett ütemű iparosodás, mely ezt a fiatal mozgalmat téves vágányokra terelte. Marx-szal az élükön abban az időben sokan azt hitték, hogy az egyre fokozódó iparosodás a korábbi gazdasági egyensúly fölbomlásához és ezáltal a világ dolgozóinak a tőke által való kiszípolozásához fog vezetni. Ez a meggondolás kölcsönzött a szocializmusnak kezdettől fogva *nemzetközi jelleget*, melytől azután semmi módon sem tudott többé megszabadulni.

A nemzetköziség gondolatának éppen a nemzetállamok kialakulásának századában idegenül kellett hatnia és szükségszerűen *összeütközésekhez kellett vezetnie*. A nemzetköziségben kell megpillantani a szocializmus hosszú eredménytelenségének okát is, mely bizonyára végzetes lett volna az egész irányra, ha az egyes államok a maguk hatáskörében több szociális érzésről tettek volna tanúságot. Ennek híján végül mégis megalakult az *első nemzetközi szocialista* tanokra épített *állam, a Szovjet-Unió*, mely most már pozitív vonzerőt gyakorolhatott a világ proletáriaira.

Míg a nemzetközi szocializmus főként a gazdasági liberalizmusban gyökerező tőke tényleges és vélt tulkapásaira való reakcióként keletkezett, addig *a nemzeti alapon álló szocializmus* (ugymint az olasz fascizmus és a német nemzeti szocializmus) a nemzetközi szocializmusra való közvetlen visszahatásként jött létre. Nemzetközi és nemzeti szocializmus célja és alapgondolata ugyanaz: a szociális igazságosság megvalósítása. Mindkettő ellentétben és egyforma távolságra áll a gazdasági liberalizmustól, de egy szersmind ugyanannak az iránynak két szélső pontját jelentik. Nemzetközi és nemzeti szocializmus között módszereik ellentétessége folytán nem áll fenn a kiegyezés lehetősége, míg a gazdasági liberalizmus felé mindkettő részéről lehetséges a kompromisszum.

A nemzeti alapra helyezkedett szocializmusról azt kell mondanunk, hogy az *kétségtelenül a helyes irányba terelte a fejlődés menetét*. Nacionalizmus és szocializmus ellentmondástól mentes egyesülése kell hogy meghozza azt a szerencsés szintézist, mely az eljövendő európai rend számára első sor téglaül fog szolgálni.

A nemzeti szocializmus (a szó általános és nem különlegesen német értelmében) már eddig is számos új gondolatot hozott magával, noha föltehetően még messze van végleges kiépítettségétől. Az első, ami a gyakorlati életben is rögtön szembeötlik: az *irány antiliberális és anti-individualista beállítottsága*, amit a vezető ideo-

lógusok is fennen hirdetnek. Ez a körülmény bizonyára visszahatás a korábbi liberalizmusokból kinőtt antiszociális visszaélésekre, de azért egyáltalán nem fogalmi szükségszerűség. Ellenkezőleg, a nemzeti szocializmus eddigi megjelenési formáinak egyik legnagyobb *teherlétele* éppen az, hogy félreismerni látszanak az ember legmélyebbről feltörő, ösztönös vágyát: a szabadságszeretetet, és elnyomni igyekezzenek az egyéniséget a népi-nemzeti kollektívizmus által. A társadalmi együttélés és az egyre bonyolultabb állami rend újabb és újabb áldozatokat követelnek ugyan a liberalizmustól és a tőle fogalmilag elválaszthatatlan individualizmustól; de még ha végül kevés is maradna a tényleges szabadságokból, elvileg csak annyit szabadna belőlük elvenni, amennyit a közösség érdekei minimálisan megkövetelnek. A végleges és kielégítő eredményt itt is csak *az egyéni szabadság és a közösség érdekeinek összhangja* hozhatja meg.

Másik érdekes vonása a nemzeti szocializmusnak az *etattizmus*, mely nem egyéb, mint a kollektívizmus államszervezeti vetülete. Az államfogalomnak a vérségi alapon újjáigondolt népiség kölcsönöz biológiai tartalmat, ami szintén csak reakció volt a faji elem elhanyagolására és egyes mozgalmak végtelen internacionalizmusára. A kialakulóban lévő rend bizonyára helyes, ha nem túl nagy szerepet fog juttatni a *faji-vérségi-családi kapcsolatoknak*, ámbrá hozzá kell tenni, hogy ennek a gondolatkörnek nincs szerkesztési kapcsolata a nemzeti és szocialista tanokkal.

Az új európai rendet a legtöbben valószínűleg antidemokratikusnak képzelik el, ami bizonyára a legnagyobb tévedések egyike. Láttuk, hogy az utóbbi két évszázad fejlődése éppen az alsóbb néprétegek felemelését célozta, ami logikusan a nép politikai szereplésének fokozásához is vezetett. Hogy a nemzeti szocialista államok mennyire tisztában vannak a nép súlyának jelentőségével, azt mutatják az egymást követő kijelentések, melyek szerint éppen *ezek* az államok képviselik az *igazi demokráciát*. Hogy azután a nép milyen formában vegyen részt a mai bonyolódott és nagy szak tudást igénylő államvezetésben, az bizonyára a legnehezebb kérdések egyikét fogja képezni.

A *diktatura* semmi esetre sem lehet a jövő Európájának államvezetési formája. akár a személyi, akár a párt-, akár az osztálydiktatura alakját öltse is magára. *Az autoritativ vezetés* átmeneti jelenség, mely szükséges velejárója az egyes nemzetek által

megvalósítandó nagy célkitűzéseknek. Az *államforma* (királyság, köztársaság) kérdése meglehetősen mellékes, bár minden új világ a hagyományos államformák gyengülését szokta magával hozni a korszerűbbekkel szemben. A *parlamentarizmus* az új világ is nehezen fog tudni szakítani, mert a nép közvetlen részvétele az államvezetésben nagyobb egységeknél szinte lehetetlen, képviselői pedig mindig szükséges lesz egy látható szerv. Még ha meg is változtatják és ki is szélesítik az eddigi képviselői alapot, a parlament lényegében mégis meg fog maradni, legföljebb az általa kitermelt, de szervezen hozzá nem tartozó *pártpolitikai rendszer fog eltiúnni*. Azok az osztályok, melyek eddig jelentőségükkel arányban nem álló szerepet vittek, mint pl. a *születési nemesség vagy a zsidóság*, szintén vissza fognak fejlődni. Az alacsonyabb osztályok emelkedése mellett ez a körülmény is bizonyára hozzá fog járulni az *osztályellentétek enyhüléséhez*.

A tárgyalt átalakulás másik részét a *gazdasági természetű újítások* képezik. Igaz, hogy a mostanában keletkezett államkonceptiók a gazdasági tevékenységet teljesen a politikai vezetés alá rendelik, újdonságuk folytán mégis a *gazdasági reformokat illeti a legnagyobb érdeklődés*. E szociális eszméktől fűtött reformok célja és lényege: a tőke tulkapásainak megakadályozása, a munka és kereset aránybahozása, a széles dolgozó tömegek életszínvonalának emelése. Tehát a régi problémák, melyekre az új elgondolásoknak és a megváltozott körülményeknek megfelelően kell megoldást találni.

A nemzeti alapon álló szocialista államok e téren már fölhasználták a korábbi liberális és a szovjetorosz-kommunista gazdasági rend tapasztalatait. Ma már kétségtelenül bebizonyosodott, hogy a megoldás csakis a két rendszer között található: tehát kompromisszumra van szükség. A nemzeti szocializmus helyesen cselekszik, midőn egyrészt intézményesen igyekszik megszüntetni a korábbi visszaéléseket, másrészt pedig irányítani kívánja a gazdasági fejlődést. Mindjárt itt meg kell azonban jegyezni, hogy már a korábbi, u. n. liberális korszakban is történtek lépések ebben az irányban, mint pl. a magántulajdonra rótt fokozott terhek, valamint a gazdasági életnek különböző kereskedelmi, valuta-, hitel-, vám- és adórendezésekkel való befolyásolása által. A baj csak az volt, hogy ezen intézkedések üteme nem tudott lépést tartani az egyre fokozódó követelményekkel.

Hogy a nemzeti szocialista államok a vázolt keretek között hogyan fogják megoldani gazdasági-szociális problémáikat, azt ma még nem lehet világosan látni. Tekintetbe kell venni azt, hogy míg a politikai élet csaknem valamennyi intézménye sokszázados fejlődésre tekint vissza, addig a modern gazdasági életéi aránytalannal fiatalabbak és kidolgozatlanabbak. Az eddigi kísérletekből az a tanulság adódik, hogy *a nemzeti szocialista fölfogás a gazdasági életben is lehetőleg antiliberális és anti-individualista* alapra akar helyezkedni. A magántőkének és általában a magánkezdeményezésnek csak annyiban ad létjogosultságot, amennyiben a köz érdekeit szolgálja. *A vezetést az erős központi politikai hatalom vállalja magára*, amely nem csak elméleti, hanem gyakorlati előfeltétele is az antiliberális gazdasági rend sikerének. A közeljövőre nézve az egyes nemzeti szocialista államok erős központi parancsuralmi vezetése a gazdasági irányítás fokozását ígéri, míg a háborús gazdaság leépítése az ellenkező irányban fogja éreztetni hatását.

A nemzeti szocialista-fascista államok eddig létesített különböző újszerű intézményei gyakran valóságos fogalomzavart idéztek elő. Néha még szakkörök sem tudnak megfelelő különbséget tenni az egyes intézmények politikai vagy gazdasági jellege, célja és elhivatottsága között. A legtöbb szó a korporatív, magyarosan *testületi berendezkedésről* esik, mely gazdasági-szociális megalapozottságu, bár idővel fontos politikai tényezővé is fejleszthető. A testületek megalakításánál technikai szempontból jó szolgálatot tehetnek a korábbi *szindikátusok*, bár a cél éppen a munkások és munkaadók együttes, nem pedig külön-külön való megszervezése. Ámbár a testületi rendszer ma már bizonyos népszerűsége tett szert, érdekes, hogy még a nemzeti szocialista Németország sem tette magáévá. Hasonlóképpen nem talált megvalósításra az *irányított gazdálkodás* sem, mely maradék nélküli keresztülvitele esetén még erősebb központi vezetést, teljes államosítást és a magántulajdon megszüntetését tételezi föl. — Mindezek a kísérletek azonban csak egy-egy megoldási lehetőséget jelentenek, melyek mellett még számos más is marad nyitva.

Ha *a jelenlegi nagy mozgalmak jövődő sorsára akarunk egy pillantást* vetni, azt kell mondanunk, hogy *a nemzeti szocialista* államoknak — hatalmi céljaik kielégítése után — ismét a szocializmusra kell a nagyobb súlyt helyezniök, mint ahogy az a forradal-

mak elején történt. Meg kell nyitniok kapuikat a helyesen értelmezett liberalizmus számára is, ha csak nem akarnak idővel saját maguk sirásói lenni. *A nemzetközi szocializmusnak nincs* meg az elméleti és gyakorlati lehetősége, hogy tanait a nacionalizmussal bővítse ki; ezért vagy elszigetelve kell maradnia, vagy el kell buknia a természetesebb és erősebb nemzeti gondolattal vívott küzdelemben. *A gazdasági liberalizmus* sorsa e pillanatban megpecsételtnek látszik, bár mondtuk, hogy a benne rejlő értékek nélkül egyetlen mozgalom sem számíthat tartós sikerre. Ha viszont mégis a gazdasági liberalizmus kerülne ki győztesen a küzdelemből, úgy nem kellene többé számolni annak megmerevedésével, hanem a szociális gondoskodás irányában való továbbfejlődésével. Ebben az esetben egyesítve láthatnók *minden idők legfontosabb eszméit: nacionalizmust, szocializmust és liberalizmust.*

A *gyakorlati fejlődésről* csak annyit mondhatunk, hogy az egyes irányzatok győzelme csak kis részben fog függni a jelenlegi háború kimenetelétől. Gondoljunk csak Napoleon példájára, aki hatalmának teljes összeroppanása ellenére is győzelemre vitte a francia forradalom eszmekincsét! Annyit talán mégis lehet állítani, hogy a kis nemzetek jelentősége — a pillanatnyi látszat ellenére — emelkedni fog. Folytatódni fog a gyarmati emancipáció és a világ javainak igazságosabb elosztása is. A rokon nemzetek összefogásának (germánok, szlávok, latinok, stb.) ezután sem lehet nagy jövőt jósolni; a tulzó nacionalista feszültségek is előreláthatólag csökkenni fognak. Ezek ellenére figyelmeztetni kell arra, hogy a jövő Európája is nagy tarkaságot és százezretű árnyalatkülönbségeket fog felmutatni, bármelyik eszmeáramlat kerekedjen is felül.

A közel két évszázaddal ezelőtt megbolygatott európai egyensúly még messze van helyreállításától. Remélhető azonban, hogy a most folyó világesemények mégis egy lépést fognak jelenteni előre ebben az irányban, és a megpróbált, elszegényedett, sokat szenvedett Európa végül vissza fog térhetni békésebb és nyugodtabb életformáihoz.

FESZÜLT NAPOK

1. Két szemem, ki tudja, mikor lát,
határon innen tart a korlát.
Szerelmem lázas szavai
szaggatottan szállnak feléd:
jaj, csak ne legyen valami
baj, Annám, madaram! Istenem,
nehéz óráján légy vele:
az élet ne vegye életét --
mindenem a két élete.

2. Feszült napok. Hírt kutatok
még a madár röptében is,
felhő, nem a hír fénye visz?
Zengnek a futó huzalok,
a lélek éjjel fölriad:
olyan mintha mély álmodból
verne föl síró kisfiad...

3. Elér a hír. Idegeimen robog.
Szavam elnyomja az öröm,
csak a homlokom törülöm.
E némaság a boldogok
némasága. Szép, erős kényszer.
Te ragyogsz benne tiszta fénnel —
dadogó könnyel hódolok.

DUDÁS KÁLMÁN

NAGYON FÁJ

— JÓZSEF ATTILA EMLÉKÉNEK —

*Nagyon fájt, hogy a világ, amit alkot,
épit népének a lobogó elme:
csak vívódások lidérces szerelme
s galádul köti kerékbe a Zsarnok.*

*Nagyon fájt, hogy a magyar a magyarnak
nem szánt soha mást csak agyart és ostort,
s hogy aki Kelet-Nyugat hidján posztolt —
a vére árán — lehet szolga s gyarmat...*

*Nagyon fájt, hogy már titok: a fény vonzott,
vagy a sötét taszított; tán a szépség
tébolya hívott, hogy lelked ne sértsék
a szegénynek hányt kegyes úri koncok.*

*Nagyon fájt járni utolsó nyomodba
a Balatonon, átkozott szent költő,
hol az estben a tehervonat zörgő
lángja a Fényed a sötétbe dobta...*

*Fájt, hogy a part s a tájak mind sötétek.
Fényednek tükre, hangodnak Tihanyja,
ha lesz is: lesz-e aki látja, hallja —
átkozott Hangszer, szomorú Szövétnek.
(Balatonszárszó, 1940 tavaszán)*

DUDÁS KÁLMÁN

HUZATOS POSZTON

*Fülembe tapadt egy eszelős dallam,
egy halott árnya lett az utitársam,
és nem lehet, hogy szüntelen ne halljam
és nem lehet, hogy szüntelen ne lássam.*

*Oly szörnyű átok szegődött nyomunkba,
és nehezebb mint amit elvihetnél,
és sötétebb mint ama átok súlya
a babilóni sötét nagy vizeknél.*

*Oly szégyen ért — hogy elvesztettük arcunk!
s most vak gyalázat űzne a világból —
de hogy idegen előtt főt ne hajtsunk,
a hitünk vádja a szemünkből világol.*

*És tűrünk némán, fekete kenyéren,
csonkán de szittyán, hogy méltón ragyogjon
holnap az arcunk: tisztán és keményen
s megálljuk helyünk e huzatos poszton . .*

*Ha kell, hát leszünk ragadozó kánya,
leszünk karvaly és vijjogó vad vércse:
a hozzánk nyuló átkozódva bánja —
az igazunkat nem lesz aki sértse.*

*Mi kiállunk, ha korunk szava harsan
s a harsona egy korhadt rendet ingat,
mi ott leszünk a föltámasztó harcban
új fényben látni bátor ifjainkat!*

DUDÁS KÁLMÁN

KÖNYÖRGÉS

*De sok ember fegyverben áll,
de sok ember meg védtelen:
segíts rajtuk, szelíd szent fegyver,
segíts rajtuk ó, értelem.*

*De sok ember ereje véges,
de sok emberé végtelen:
segíts rajtuk, legbölcsebb rendszer,
segíts rajtuk ó, értelem.*

*De sok ember jogtalan harsog,
de sok ki szólni képtelen:
segíts rajtuk, semleges vegyszer,
segíts rajtuk ó, értelem.*

*De sok ember önkényt lobogtat,
de sok igába kénytelen:
segíts rajtuk, legszentebb kegyyszer,
segíts rajtuk ó, értelem.*

*De sok ember dúskál és dőzsöl,
de sok ember kenyértelen:
segíts rajtuk egyetlen egyszer
egyenlítő nagy Értelem!*

DUDÁS KÁLMÁN

Magyar olvasók és kritikusok

(Hazai és külföldi tapasztalatok)

Kedves Barátom:

Ha a világ tetejéről a sors völgyébe nézünk, akkor a hatalmas méretek kicsinyeknek látszanak. Ha viszont saját kertünkben kapálgatunk, babrálgatunk, szemlélgetünk, akkor az égbolt csillagaival is összehasonlítva úgy tetszik, mintha sokat látnánk. Ám: *qui bene amat, bene castigat*. Valóban, aki jól szeret, jól büntet is. s ez a megjegyzés alkalmazható Rád, aki szereted a magyar szellemi életet, s a magyar furulyaszóából olykor olyan dallamot hallasz ki, amelynek értékét a külföldi képtelen volna felismerni. Más szóval: mert szereted a magyar szellemi életet, tehát duplán fáj mozdulatlansága, elfogulatlanságot sértő görbetükrű vetülete, tág láthatárt bántó féktelensége. Azt kérdezed tőlem, hogy külföldi tapasztalataimban milyen benyomást szereztem a magyar kritikáról s a magyar olvasókról? Azt is kérdezed, hogy a szellemi hortyogásba merült közöny fájdalmas tünetével megismerkedtem-e az amerikai magyar életben? Végül megjegyzed: remélhető, hogy a Felvidék s Erdély egy részének a magyar glóbuszhoz való visszacsatolása használ majd a magyar szellemi életnek; kritikának, olvasónak, s főként az irodalom alkotó értékének.

Gondolkodtam, hogy válaszoljak-e leveledre. Ismerem apostoli lelked lendületét, érzem nyugtalanságod gyökereit, sejtem érdekmentes szenvedélyed érzelmi s értelmi magányát. Olyan korban, amikor írni-olvasni nem tudó emberek is természetesen tartják, hogy például repülőgépek vizen tudjanak járni, s a Parnasusra azok is igyekeznek kapaszkodni, akik azelőtt a hangyáka: sem vették észre, úgy tetszik, mintha már bizonyos kérdéseket nem volna szabad feltenni s a megadott felelet szükségtelen. De aztán eszembe jutott, hogy a civilizáció »sikere« inkább kereskedelmesített nemzetközi vásári bölcsesség, mint könnyeken áttörő megértés; így tehát megokolt, hogy olyan kérdések felvetődjenek, amelyek egy nép és nemzet lelkével függnek össze, ebben az esetben irodalmi tekintetben. Szabó Dezső arról panaszkodott, hogy kiadója becsapta; William Butler Yeats, a tavaly elhunyt nagyszerű ir költő Dorothy Wellesleyvel folytatott levelezésében meg-

említette, hogy a dublini szellemi életben hiányos az »erkölcsi érzék« s hogy »Irországbán nincsen kritikái sajtó«. A szellemi élet rémuralma minden kultura beteges kinövése. Sajnos, a tudatlanság, hivalkodás, érdek és hatalom felszívja azokat az értékeket, amelyeket a dilettánsok nem tudnak megbecsülni, a tehetségesek pedig kénytelenek ezt a vereséget elhallgatni.

Elhatároztam, hogy válaszolok érdeklődésedre, s noha levelemet rövidre fogom, valami bizonyosságra akarok utalni, ami válasszomat megokolttá teszi. A mikrokozmosz s makrokozmosz örökös harcában a kis magyar világ, őszinte sajnálatomra, kicsiny akkor is szellemi viszonylatban, amikor a magyar határokon kiemelkedik. Ó, nem arról van szó, mintha nem lennének glóriás tünetek odahaza és külföldön magyar kapcsolatban! De nagyrészt kegyelem nélküli a magyar szellemi élet, s bizony Isten csodálkozom, hogy a borzalmas közönyök, a gögös okvetetlenkedések, a bomlasztó pátoszok környezetében még mindig akadnak olyanok, akik tehetségük felelősségével nem botránkoztatják meg a szellem szepöltségét. Felvidéki, erdélyi, szűkebb értelemben vett magyarországi lapok és folyóiratok járnak címemre. Néha gyönyörűséget adnak, ám igen sokszor elképedek a közhelyes refrénes fölnyen. Kritikai vonatkozásban három megfigyelést tettem: 1) A bírálók skatulyázásra hajlamosak. Azaz: ha valakinek novellájából megizelték lelkét, akkor elvárják az illetőtől, hogy ezentúl következetesen novellista legyen. Irhat jó verset vagy kitűnő tanulmányt, bizony látkörét csak akkor ismerik el, ha novellába szorítja. 2) Thomas Mann egyik megjegyzése, hogy a mai korban az emberi végzet politikai fogalmakban tombolja ki magát, nagyon is alkalmazható a magyar életre. A frázisos képeket csillogtató vers, ha egy bizonyos politikai eszmekornak megfelel, »bajfársi« cselekedetnek minősítetik; ezzel szemben jaj annak a költőnek, akinek emberábrázolása vagy ösztönös érzékenysége az időtlenség áramlását követi az időhözköttöttség anyagi súlya ellenére. 3) Kritikusok, akik tanulmányírók is, lelkük »bonyolultságát« lexikoni műveltséggel fitogtatják. Ez vidékiesség pesti keretekben; az értelemnek is lehet üres vagy hivalkodó csengése, nemcsak az érzelemnek. Ugyanakkor megjegyezhetném, hogy a kritika hangja sokszor bárbár vagy éretlen; aki ebben a modorban ír, hogy »ez a senki«, vagy »ilyen alak«, vagy »bevette a kefét«, stb., annak a kritikai integritása akkor is gyanús, ha dupla doktorátusa van, vagy egy ugynevezett irodalmi folyóirat munkatársa, esetleg »östehtség«. Sok az ingerlékenység, az elfojtott vagy el nem fojtott gyűlölködés, a világnézet nevében történt, de érdekre támaszkodó hadizenet ezekben a »kritikai« írásokban, amelyeknek nagy része lényegében riasztóan vérszegény. Az efalta kritikák és kritikusok sokkal inkább feltárái egy kusza társadalom komplexumának, mint az érettséget hangoztató esztétikai érzékenységnek és tárgyilagoságnak. Nem kell »finomkodónak« lenni, hogy a durvaságon vagy

a bombasztikus féltájékozottságon keresztül lássunk. S alig van kritikus, akinek ítéleteiben filozófiai alapot találunk.

A térben, tehát a magyar térben is, természetesen sok minden fér meg egymás mellett. A fenti kifogásokat a megbízható kritikusok ne vegyék magukra. Mert olyanok is vannak, nemcsak irodalmi perzekutorok. Viszont soraikban is rájöttem arra, hogy környezetük hibáiért vezekelniük kell; ezen azt értem, hogy számosan közülük dogmatikusak lettek, megszokott kritikai formulákhoz ragaszkodnak, s mihelyt új hanggal vagy új hangsúlyozással állanak szemben, legfeljebb a szokatlan háttérrel magyarázzák az újszerűséget, s nem az újfajta tehetséggel, amelyet megértve megértetniük kellene. József Attila azért állt ki a harc sorból, mert a vakok és elvakultak nem hittek világitó erejében.

Az amerikai magyar életben egyáltalán nincs irodalmi kritika. Itt vagy a pythagorasi »nil admirari« álláspontra helyezkednek, szóval semmin sem kell csodálkozni, tehát a jó írásművön sem, vagy pedig a tágabb értelemben vett amerikai magyar »családi élet« nepotizmusának elvét alkalmazva világrengető tehetségnek jelentenek ki mindenkit, aki ír s aki ennél fogva feltétlenül bölcsőbb mondjuk Nestornál. Az amerikai magyar életben kritikai kísérlet-ről sem beszélhetünk.

Már most hadd essék szó az olvasókról. A jellegzetes magyar olvasó (ez személyes tapasztalatom) a hazai irodalmi *couleur locale* érzéketlenségét elcipelí magával mindenhová. Bizony siralmasan kevés az irodalom művészetét értékelni tudó magyar olvasó. Hazai lapok szerint az idej könyvnap magasztalást érdemel. De olyan jelentést is olvastam, amely szerint az esztétikai tudatlanság époszát lehetne megírni arról, hogy milyen könyvek iránt érdeklődtek a szegények s jómóduak ugyancsak. Neveket említhetnék, de elegendő arra utalni, hogy akiből az átlagolvasó Magyarországon kultuszt csinál, az rendszerint az amerikai magyar életben is számíthat csekély számú olvasóra; nagyjában azonban az a helyzet, hogy a betűk zuhogtató fölényének való behódolás még nem tisztességszűrés, a szellemi tisztaságnak. Saját körömben a nagy ünnepek feltüntetése a naptárban gyakoribb élmény, mint azokkal való találkozásom, akik elmélyednek az irodalmi művekben. Aristoteles szerint (ennek a megfigyelésnek okosságát kétségbevonom) a tudás nem használ az erénynek; ha így volna is, ebből dehogyan következne, hogy éppen ezért az erénynek használ a tudatlanság. Aki a tudatlanságnak azért örül, mert ez a cselekvő életre képessé teszi, egyszínvonalu azzal az embertársával, aki lelki romjainak örvend. A tudatlanság (s az esztétikai érzéketlenség az ösztön tudatlansága) legbőszebb ellensége az élet szellemi gazdagságának és tisztaságának.

Hangsúlyozni kívánom, hogy vannak olvasók a magyar életben, akiknek esztétikai kíváncsiságával könnyű megbékélni, mert érett s mert idegenkedik a megcsontosodott előítéletektől. De ők olyan

kis számban sűrögnek a magyar végzet frontján, hogy lelki szemük megvilágító fénye sokszor észrevehetetlen azok számára is, akik pedig az ilyen fény meglátására hivatottak. A másodrendűséget átölelő kritikának s a tizedrendűséget élvező olvasóeregnek része van abban, hogy a magyar életben miért olyan sok a derékbe tört író. Magamról tudom, hogy alkotó ösztönöm és kritikai érzékenységem mozgató erejére tulgyakran ránehezedett a hazai s amerikai magyar közöny terhe. S noha a Valpone-féle aranyláz ismeretlen az egyébként derék és jóra való amerikai magyarok sorában, ugyanakkor bizonyos, hogy igen kevesen akadnak közöttük, akik a rutság pokoli kapuin győzedelmeskedni próbálnának a szépség irodalmi varázsával. A magyar olvasók kórusában odaát ép úgy, mint Amerikában, az érzelmős és anekdotikus, esetleg retorikus hang érvényesül a nemes művészet tüneményes összhangjának rovására. Az olvasott szó, valamint a kiejtett szó az alkotó érték halhatatlanságából azt hajlandó átvenni, ami nem követel szellemi megerősítést. Néha Jupitertől kértem, hogy igaza volt-e Ovidiusnak, amikor azt írta: csak szó és hang, egyéb semmi. Ennyi lenne az irodalom a legtöbb ember részére? Nemcsak a magyar életben, hanem általában? S mert így van, azért fölösleges a kritikai tárgyilagosság és megbízhatóság és beleérző képesség?

Válaszomból, kedves Barátom, azt láthatod, hogy a megnyugtató optimizmus hiányzik belőle. De úgy látszik a komoly magyar írók stilszerűsége mindig abban állott, hogy stílusuk legyőzze a magyar élet stilustalanságát. Mennyi az érték a magyar végzetben, mennyi becsület nő a magyar sors táján, s milyen igénytelen a magyar élet éppen irodalmi viszonylatban! Lesz-e egyszer változás? Megszűnik-e egyszer a közhelyek ismétlődése? Elterjed-e egyszer a magyar életben, kritikusok és olvasók körében egyaránt, az a meggyőződés, hogy az alkotó írás visszhangja az élet titkának, s azért tragikus s komikus távlatában legalább is annyira megbecsülendő, mint a politikusok terméketlen vajudása? A politikus akkor figyelemreméltó, ha államférfiúi gerincet érezhet; az író, ha meggyilkolja magában az alkalmazkodó firkaszt; a kritikus, ha elmékedően megkülönböztető értékelése a tett erejével hat; s az olvasó akkor irodalmilag számbaveendő tényező, ha lelke gazdagságát belevonja irodalmi igényeibe. Ugy-e egyetértesz velem? Igaz szeretettel, s a régi barátsággal ölellek:

Reményi József

(Cleveland, Ohio)

H O L N A P

A világháborút követő átmeneti idő lelki nyugtalansága nem mult el, a megoldást kereső főbb irányok küzdelme még nem dőlt el végleg, de még sem lesz tulkorai talán, ha felvetjük a remélhetőleg közeli béke kérdését. Milyen lesz ez a béke, kinek mit hoz, tartósabb, »igazibb« lesz-e, mint az előző? Konkrét jóslatokba bocsájtkozni hálátlan és kilátástalan feladat lenne. A valószínűleg győzők által képviselt eszmék és eddigi események azonban megengedik bizonyos mértékben a jövő körvonalazását.

Területi kérdésekről, mivel az ilyen természetű változások nagyjából már bekövetkeztek, nem kell megemlékeznünk. Ezen a téren már nem annyira az elvi lehetőség, mint a *hol* és a *menyi* a kérdéses. Ez azonban mint valóság, bennünket ezen a helyen bővebben nem érdekelhet.

Az első kérdés, amelyre a valószínűség némi reményével válaszolhatunk, az új világ, helyesebben, az új Európa szervezetére. Mi lesz az u. n. nemzetközi szolidaritás (összetartás) alapja, milyen lesz az a politikai keret, amelyben Európa államai megtalálják az együttműködés lehetőségét? A Népszövetség felelevenítésére eddigi alakjában természetesen nem gondolhatunk. Nem mintha ez a szervezet képtelen lenne politikai feladatok megoldására, hanem mert a valószínűleg győztes hatalmak alapfogalmai a társadalomról teljesen különböznek attól a felfogástól, amely husz évvel ezelőtt a Népszövetséget megteremtette. A mai háboru két különböző társadalomszemlélet küzdelme, s nemcsak a versailles-i béke »erőszakos« revíziója. A Népszövetséget a nyugati demokrácia hozta létre, amely azonban nem volt mentes a parlamentáris eljárással leplezett tekintélyuralmi hajlamoktól és gyarló önzéstől sem. Evvel az eredetileg egyéni felfogással szemben áll a mai ugynevezett totális államok társadalomszemlélete, amely teljesen alárendeli az egyént a közösségnek. Az államhatalom teljes (totális), mert a társadalmi értékrendszerben legmagasabb helyet elfoglaló közösséget képviseli a teljesen alárendelt egyénnel szemben. Ennek a teljességnek a hangsúlyozása miatt nevezik ezeket az államokat totális államoknak (Etats totalitaires). Nem valószínű tehát, hogy egy, a Népszövetséghez hasonló *pseudo parlamentáris demokratikus* rendszerű szervezet intézné az eljövendő béke folyamán Európa ügyeit. Ez nem felelne meg az egye-

temes és hidegen mérlegelő társadalomszemléletnek. mert, egyrészt az individualizmus csiráját hordozná magában, másrészt pedig az ilyen rendszer ügyvitele és mozgása túl lassú és egyéni felelősségnélküli ahhoz, hogy akár a nemzeti szocializmus, akár a fascizmus izlésének megfelelően. Sokkal valószínűbb, hogy a politikai együttműködés parlamentáris eszközeit az egységes eszme-front tényleges hatalma helyettesíti majd és így Európa irányítói nem az egyes államok képviselői, hanem, az eszmevilág szószólói lennének. Így a nemzeti szocialista és a fascista államok győzelme azt is magával hozná, hogy Európa államai egymáshoz idomítanák belső társadalmi rendszereiket, ha ez eddig még nem történt meg, ami már magában véve is bizonyos szervezettséget és többé-kevésbé egységes »külpolitikai« vonalvezetést biztosítana. Az utóbbi évek bizonyítják, hogy a hasonló társadalomszemlélet a külpolitikában is érvényre jut. Ez a jelenség azonban sokkal világosabban és erőteljesebben nyilvánul meg az u. n. totális államoknál. A totális államok egymásközi viszonya nem merül ki a kölcsönös rokonszenvből, hanem — és ez a totális állameszme alap-gondolatából következik — részükre *nem közömbös* a szomszédos, illetve a többi államok társadalomszemlélete. Nem csak tagadhatatlanul ígérő erejükkel fogva gyakorolnak bizonyos hatást a többi államok belső rendjére, hanem gyakran tudatosan gyorsítják a ki-egyenlítődési folyamatot. Ennek a felfogásnak a térhódítása végét jelentené az eddig uralkodó nézetnek, mely szerint az állam belső rendje, társadalomszemlélete tetszésszerű jog, mely az állam kizárólagos hatáskörének tárgya.

A demokratikus, individualista államrend nem mutat ekkora érdeklődést más államok belső rendje iránt, mert csak mint »egyetlen állam, mint a nemzetközi társadalom egyik egysége érdekli. A demokrata Franciaország és Anglia éveken át a legjobb viszonyt tartották fenn az U. R. S. S.-el, habár ez utóbbi a legjobb akarat mellett sem sorolható a demokratikus államok közé. Az U. R. S. S. politikájának ez a fejezete, valamint az egyidejű feszültség Oroszország és a nemzeti szocializmus között, legalább is Szovjet részről, valószínűleg nem volt egyéb politikai mesterkedésnél (l.: A. Krivitsky: Ich war im Stalins Dienst!). Alakilag minden esetre nagy elvi akadály hárult el az 1935-ös orosz belpolitikai változásokkal, különösen az új alkotmány életbeléptetésével. Anglia a mostani háború folyamán többször is hangoztatta ugyan, hogy nem Németország, hanem a nemzeti szocializmus ellen visel háborút, de ez csak látszólag ellenkezik az előbb mondottakkal. Anglia állásfoglalását Németországgal szemben nem maga a nemzeti szocializmus, mint belső társadalmi rend határozza meg, hanem a nemzeti szocializmus külső tevékenysége és céljai. A mai Németország külpolitikai céljai nem mindenben újak, nem tekinthetők teljesen nemzeti szocialista célkitűzéseknek, de a mostani erőteljes tevékenység minden esetre nemzeti szocialista eredetű és ez for-

ditotta ellene Angliát, nem pedig a nemzeti szocializmus, mint társadalmi felfogás. Ezek szerint a demokráciák álláspontját a nagymértékű alkalmazkodás jellemzi, míg a totális államok inkább a feltétlen elvi álláspont felé hajlanak. Az u. n. tengelyszerződés az első és egyetlen a maga nemében, mely kifejezetten hangsúlyozza a szerződő felek egységes társadalomszemléletét. Az egyetemes felfogás szerint a nemzetközi együttműködés alapját az egységes eszmekör, mint imperativus categoricus határozza meg, az eszmekör világ tehát bizonyos értelemben államfeletti tényező, míg az individualizmus az együttműködés lehetőségét mellrendelt alapon, politikai megegyezésekben véli felfedezni.

Európa politikai életében a fent vázoltak keretein belül várhatóak valószínű változások. A rendelkezésre álló adatok, mint látjuk, nem nyújtanak semmi támaszpontot konkrét kérdéseket illetően, de nem is volna értelme ilyen lehetőségekkel ezen a helyen foglalkoznunk.

Gazdasági téren is a fentiek keretein belül számíthatunk változásokra. A háború sújtotta Európa nyugati részének ujjaépítésével párhuzamosan, valószínűleg egész Európa gazdasági életét is új alapokra helyezik. Szorosabb együttműködés és szigorú, tervszerű munkamegosztás, illetve feladatkör-vállalás lehetnek Európa új gazdasági rendjének alapjai. Az eddigi végnélküli és sokszor eredménytelen tanácskozásokat valószínűleg gyorsabb és eredményesebb eljárás helyettesíti majd.

Szervezet, külalak tekintetében véleményünk szerint ennyi előrelátható. Főbb vonalakban ezt várhatjuk a háború befejezése után, feltéve hogy Németország és Olaszország győztesként kerül ki a háborúból.

A következő kérdés, amely bennünket érdekel az, hogy az új béke tartósabb lesz-e, mint a versailles-i volt, illetve jobban megközelíti-e az »igazi« béke fogalmát? Kézenfekvőnek látszik, hogy a szembenálló két rendszer, illetve azok eszméinek összehasonlítása adja meg erre a kérdésre a feleletet. Előbb említettük, hogy a társadalmi rend az elméleti társadalomszemlélet folyamánya, illetve az önkéntelen meggyőződés gyakorlati megnyilvánulása. Elméleti alapon a mi esetünkben ez azt jelentené, hogy a versailles-i és a jövő béke értéke illetve tartama úgy viszonylanak egymáshoz, mint az individualista-parlamentáris-demokratikus társadalomszemlélet értéke az univerzalis-totális ideológiához. Fogadjuk el e következtetés elméleti helyességét. Ki vállalkozik azonban arra, hogy a két szembenálló társadalomszemlélet gyakorlati értékét megállapítsa? Elméleti alapon ugyan meg lehet állapítani némely társadalmi eszme értékét, de az eredmény kétséges marad. Az elméleti fejtegetések a társadalmat és az embert, mint elvont fogalmat kezelik és nem tarthatják szem előtt a való élet tarkaságát az elméletileg azonos fogalmak gyakorlati változatát. Gya-

korlati szempontból tehát bizonyos fenntartással kell fogadnunk az így elért eredményeket.

A Népszövetség egyike volt a legnagyobb társadalmi szervezeteknek, de csak kísérlet maradt, mert nem tudta feladatát teljesíteni. Ha tudta volna, nem lennénk újabb nagy háború szemtanúi. A kísérlet kétségtelen kudarcát a közvélemény rendszerint az »utopista«, »koraérett« Népszövetségnek tulajdonította. Ez minden esetre elég kényelmes, de nem egészen pontos vélemény. Sokkal mélyebben kell az okokat keresnünk.

Az elmúlt husz év tragédiája az, hogy sok tekintetben téves utakon járt, nem ismerte fel, vagy nem merte a megoldás lényegét felismerni. Hiába volt a huszadik század elméleti képességeinek minden megfeszítése, amikor az illetékesek csak a kérdés technikai oldalát látták meg. Így a végzett munka csak önámítás volt. A külalagnak, a szervezet és kivitel technikai oldalának kérés kívül meg van a maga nagy fontossága, de korántsem ez az egyedüli döntő tényező. A mai nemzetközi élet sokoldalúsága megkíván egy elég magas fokú technikai felkészültséget, amely természetesen egy adott rendszerben nyilvánul meg, mint amilyen pl. a Népszövetség volt, vagy bármilyen más rendszer — de az nem több, mint a nemzetközi élet nyugodt folyását biztosító eszköz. Kezdetleges szerszámmal a legügyesebb munkás vagy művész sem alkothat mestert. De tökéletes szerszám is csak a technikai lehetőséget adja meg. Az eszköz technikai színvonala nem jelenti azt, hogy a kontár vagy romboló szellem keze alól is mestermű kerül ki, csak a hivatott művész számára teszi lehetővé tudásának teljes kibontakozását.

Versailles egy rendszert jelent. Ez a rendszer, amint mondani szokták, megbukott. Megbukott, mert tényleg alig maradt belőle valami. A Népszövetség ma a semmivel egyenlő. Kérdés azonban, hogy magának a rendszernek a technikai fogyatékoságai okozták-e sikertelenségét? Minden emberi mű véges és tökéletlen, de maga e tény elfogadható-e magyarázatnak? Erre a kérdésre a továbbiak folyamán határozott nemmel kell válaszolnunk.

A genfi intézmény, mint bármely más jogi személy, nem követhetett el semmit fizikai személyek közreműködése nélkül. A Népszövetségnek, mint jogi személynek, nem lehetett jóra vagy rosszra irányuló akarata, szándéka, elhatározása, mely különbözött volna az irányító fizikai személyek akaratától. A legnagyobb-szerű szervezet, a legnemesebb célokat és érdekeket szolgáló intézmény munkája és személytelen fellépése is végeredményben csak védjeggyel ellátott akarata a fizikai személyeknek. Fizikai és jogi személy elválaszthatatlanul egymáshoz kötött. A jogi személy összefogó keretein belül a fizikai személyek, melyek egyébként csak egyéni akaratnyilvánításra képesek, egy elvont, egyéni vonatkozástól mentes összakarat káprázatát keltik. Vissza kell tehát térnünk a fizikai személyhez, mert végeredményben ő a tár-

sadalom alfája és omegája. Ha az egyén nem áll az erkölcs és szaktudás bizonyos fokán, nem tudja a társadalomban vállalt szerepét eredményesen betölteni. Bármilyen alacsony vagy magas a szerepköre, képtelen feladatát kielégítően teljesíteni.

A Népszövetség alapokmánya technikai és jogi lehetőséget nyújtott minden felmerülő kérdés megoldására. Ettől többet egy rendszertől, mint eszköztől, nem is várhatunk. A jogi személy fikciója ne vezessen bennünket félre, az eszköznek csak az alaki lehetőségeket kell megadni. Az életet jelentő tevékenységet, mint az előbbiekből kitűnik, a fizikai személyek számlájára kell írunk. Minden eredményért ők a felelősek, mert a gyakorlattal kiegészíthetik a meglévő elméleti hiányosságokat, de ugyanugy kizárhatják az eredményes munka minden lehetőségét is. Ezért hiba azt hinni, hogy a békeszerződések aláírása és Népszövetség létesítése már megoldott minden problémát. Éppen a Népszövetség illetve a versailles-i béke bizonyítja legjobban, hogy az aprólékosan kidolgozott rendelkezések tömege sem biztosítja egymagában az emberiség békéjét. Mindez csak keret, lehetőség, melyet jóakarattal, becsületesen ki is kell használni. Ezen a téren kellene legjobban kifejezésre jutnia a vezető politikai személyek tehetségének és munkásságának. Az kell, hogy a háború ne csak külsőleg szűnjék meg, hanem, hogy az utána következők a méltányos igazság és biztonság érzetét keltsék. Ehhez természetesen nem elég az egyik fél közreműködése. A háboruban résztvevő mindkét félnek egyforma meggyőződéssel és az egymásban való kölcsönös bizalommal, a jövő békéjének őszinte akarásával kell az alaki béke megkötését keresztülvinni.

Ha összehasonlítjuk Versailles-t és a várható új rendszert, első pillantásra szembeszökő különbségeket fedezhetünk fel. A tények következtében a parlamentáris individualista rendszer, különösen ami az eljárást illeti, jogilag aprólékosabb kidolgozásu mint a várható új rendszer. A parlamentáris individualizmusnak szüksége van erre az aprólékos eljárásra, mely minden lehetőséget számításba véve, igyekszik a várható nehézségeket megoldani, ennél fogva nagy személyzeti és anyagi felkészültséget igényel, tehát költséges, lassu és körülményes. Ez az eljárás az univerzális-totális társadalomszemléletnek, ahol az egyén a község érdekeinek feltétlen alárendeltje, nem felel meg. Ez az eszmevilág saját szempontjából nem ismeri a politikai vagy egyéb megalkuvást, a különböző vélemények hosszadalmas egyeztetését, a többségi döntést, mert a különböző nézetek közötti vitát a közösségi érdek, az eszmevilágnak megfelelő hivatalos álláspont dönti el. Evvel magyarázható a totalizmus nagyobb gyorsasága, határozottsága és ezért nem is várhatunk az új rendszertől egy Népszövetségszerű politikai és jogi intézményt, lassu és bonyolult ügyviteli szabályhalmazzal.

Kísérreljük meg most már a feleletet az előbbi kérdésre. Ha az új béke ugyanolyan lesz, mint az előző, azt kell-e hinnünk, hogy

nem lehet kielégítő, igazságos megoldást találni? A közvélemény a Népszövetség elméleti céljait elérhetetlen ábrándképnek, az intézményt magát feleslegesen bonyolult, elhibázott szervezetnek tekintette, mely képtelen céljainak megfelelni. Ez lesz-e vajjon a közvélemény ítélete minden következő kísérletről is? Jobb eredmények híján igen. Ez lesz az új békerendszer sorsa is minden következőé, figyelem nélkül technikai és szerkezeti sajátosságaira. A jobb eredmény: *a multnál tartósabb, békésebb, megelégedettebb, igazabb béke*. Ezt pedig nemcsak a technikai értelemben vett rendszer biztosítja. A rendszer eszköz, lehet olcsó, drága, lassu, egyszerű, körülményes, de végeredményben csak eszköz marad. Mögötte ott van a lényeg, amely mozgatja, irányítja — egy anyagtan, háborut vagy békét magában rejtő szellemi tényező. Daladier 1938 októberében azt mondta, hogy »a békét csak úgy biztosíthatjuk, ha új megegyezés alapjait dolgozzuk ki, ha Európát és a világot új elvek szerint szervezzük át.« Ha a francia miniszter egyszerű tételezési változásokra gondolt, ha a Népszövetség alapokmányát akarta megváltoztatni, ha kisebb területi változások szükségessége lebegett szemei előtt, ezeknek a feltételeknek a megvalósítása elodázta volna a háboru kitörését, de a békét nem mentette volna meg. Ehhez nem csak a felsoroltakra van szükség, mert ezek jó részben még mindig csak a technikai »rendszer« fogalmának keretein belül mozognak. Valószínű azonban, hogy Daladier valami egészen mást gondolt. Ha közelebb akarunk jutni a felelethez, vissza kell térnünk oda, ahol a jogi és fizikai személyről beszélünk. Arra a következtetésre jutottunk, hogy végeredményben a jogi személy minden néven nevezendő működése fizikai személyekre vezethető vissza. Ha ez igaz az individualista parlamentáris Népszövetség esetében, még inkább igaz az univerzális-totális rendszerben, mert itt az egyén vagy az egyének, akik irányítanak, minden tekintetben kisebb alaki jogi ellenőrzés alatt állanak, mint az individualista rendszerek vezetői és így sokkal nagyobb a személyükre nehezedő feladat súlya és egyéni felelősségük. Két véglet találkozik tehát egy rendszer keretein belül: az egyén, amely teljesen alávetette magát a közösségnek és az egyén, amely a közösséget megszemélyesíti. Eszerint végeredményben itt is az egyénhez térünk vissza, mert a tény, hogy a közösséget jelképezi, még nem jelenti, hogy mint fizikai személy, elvesztette egyéni tulajdonságait. Ezért ne legyen meglepő, ha az univerzális-totális felfogás sikerének vagy balsikerének a kulcsát is az egyénben keressük. Minden emberi szervezet emberi mű. emberek vezetik, kölcsönzik a tartalmat minden vonatkozásban, tőlük függ az eredmény — minden.

Ha a versailles-i békét amnyi támadás érte, ha a Népszövetség elzúllott, ha nem tudta kihasználni alapokmánya lehetőségeit, ha a világ felett »béke« néven állandóan a békétlenség szelleme uralkodott stb. stb. ki vagy mi volt mindennek az oka? Talán az, hogy

nem volt elég rendelet, vagy hogy tulsok volt? Nem, mert ilyen vagy hasonló természetű okok csak nagyon kis mértékben játszottak szerepet. Azokat kell okolni, akik az előírásokat a gyakorlatban alkalmazták, akik elfelejtették az elég, a méltányosság, a belátás és kölcsönös bizalom fogalmának a létezését. Ugyanazokat, akik a Népszövetséget a bizalmatlanság és áskálódás otthonává tették, akik csak jogaikat hangoztatták, *míg kötelességeikről megfeledkeztek*, akik álláspontjukat önkényes új elvekkel igazolták, akik hazug büszkeséggel és helytelen következetlenséggel lehetetlenné tettek egy talán jobb sorsra érdemes intézményt. Jussanak eszünkbe azok, akik a nemzetek közötti gyűlölködést átmentették a békeidőbe ahelyett, hogy minden eszközzel csillapították volna a kedélyeket. Röviden: az ok az, hogy a béke szellemi feltételei teljesen hiányoztak.

Mit mondjunk már most a jövő békéjéről? A feltett kérdésre világos a válasz: ha Európa irányítói pozitív különbséget tudnak felmutatni az elmúlt husz év vezetőivel szemben, ha az új társadalmi eszmék emberei kemény következetesség mellett jobb erkölcsi alappal rendelkeznek, több érzékük lesz a megértéshez és képesek lesznek Európában a kölcsönös bizalom és a békés biztonság érzését felkelteni, ha nem csak a győző fél sujtó öklét, hanem a jóakaratu társ segítő karját is éreztetik — ha Európa vezetőinek új nemzedéke új szellemet is tud magával hozni és Európát ebben a szellemben nevelni, akkor remélhetjük, hogy a béke nem pappirongy, hanem a nyugodt fejlődés tartós korszaka lesz.

Beograd, 1940. augusztus havában.

Dr. Veréb László

A MAGYAR FÖLDMUNKÁS ÉLET- ÉS BÉRVISZONYAI

A háboru előtti magyarországi földmunkásmozgalom legrégibb nyomai részben a mai Vajdaság területén találhatók.* Már jóval a századforduló előtt a nagybirtokok munkabéreivel és az életviszonyokkal mind jobban elégedetlenkedő mezőgazdasági munkásság, osztályöntudatának növekedésével, szervezkedés útján igyekezett közismerten súlyos helyzetén javítani. A Vajdaságban számos földművesszervezet működött, amelyek időnként erőteljes bérmozgalmat vezettek le. Magyarország első földmíves ujságja, a *Földművelő*, az akkori Szenttamáson a földmunkásmozgalom egyik központjában jelent meg, segítve a földművestársadalmi törekvéseket. A háboru után a jelentékeny számú földnélküli magyar mezőgazdasági földmunkás helyzete a nagybirtokok részbeni felosztásával még súlyosabbá vált. A kiosztott földből tudvalevőleg a magyar földmunkásnak nem jutott, legfeljebb helyenként kaptak néhányan, főleg pártszolgálatok jutalmazásáért, házhelyet vagy kertet, ha jó tanácsra hallgatva, a választásokon valamelyik szláv jelöltre szavaztak. *A jugoszláviai magyarság huszonnéves küzdelmes kisebbségi életében a legszomorúbb fejezet a legtöbbet nélkülöző és szenvedő földmunkásoknak jut.* A megnyírbált nagybirtokokon ugyanis lényegesen csökkent a munkalehetőség, az ajándékföld tulajdonosai pedig nem igen vettek igénybe idegen munkaerőt. A legjobb esetben is csak addig, amíg valamennyire el nem sajátították a földművelést. Esetleg a nehezebb, nagyobb hozzáértést és gyakorlatot igénylő munkákra fogadtak fel eleinte magyar földmunkásokat. Ma azonban már csaknem egyedül csalládtagjaikkal dolgoznak a telepések. A magyar földműves ilyenformán a leghősiesebb létfenntartási harcra kényszerült. Faj-, nemzet- és földszeretetének legszebb megnyilvánulása, hogy a legválogatottabb megpróbáltatások között is mindig a helyén maradt, pedig a közelben kevés kereseti lehetőség kínálkozott. A Vajdaságban levő kevés számú gyár nem tudta s ma még kevésbé képes kenyérhez juttatni a nincstelen falusi lakosságot. A nélkülözésekben egyébként eléggé edzett, mostoha viszonyokhoz szokott

* Takács József: A magyar földmunkásmozgalom harmincéves története.

magyar földműves távolabbi vidéken is keresett alkalmi munkát. Különösen a magyar kubikusnak van jó hite. Ma is szívesen alkalmazzák a délibb vidékeken. A beográdi lapokban gyakran olvashatni magyar kubikusokat kereső hirdetéseket. A magyar földműves, ha arra kényszerül is, hogy alkalmi munkát vállaljon, őszszel mindig hazatér falujába. Beograd, Zágreb, Sarajevó stb. nagyipari üzemében, a korszerű talajművelésre berendezkedő szerbiai és délszerbiai gazdaságokon a magyar földműves mindig keresett és szívesen látott munkás. A szíve azonban haza huzza, a poros, akácillatos faluba, még akkor is, ha fajtája, s a környék mostoha hozzá. Mi rejtőzik e szívós ragaszkodás mögött? Nem a csodavárás. Annál sokkal több. A kicsiny ház, esetleg az egykét kapa föld, szőlő iránti előrelátó megbecsülés. Azt a keveset, amiye van, sokra értékeli s nem hagyja el. Hányszor hallottuk magyar zsellér ajkáról feltörni a fájdalmas szavakat:

— Ha annak idején csak néhány hold földet kaptunk volna, ma nem kellene ennyit nélkülöznünk.

Néhány százezer hold föld kielégithette volna szerény igényüket. Mert a magyar földműves már hat-nyolc hold földdel biztosítani tudja családjá megélhetését, 10—15 holddal pedig még terjeszkedhetik is. Most szó van újabb földosztásról, a magyar zsellér azonban nem ringatja magát álmokban. Annyi még a szláv igénylő, hogy azokat is nehéz kielégíteni. A magyar zsellér megmarad tehát mostani sorsában. Kényszerhelyzetében csak az az óhaja, hogy legalább jó termés legyen s betakarításával megkevesse családjának a télirevalót.

A vajdasági földmunkások tanulmányozó része magyar. Kisebb számban találhatók szlávok s németek is. A hézagos statisztikai gyűjtés miatt a földművesek szegényes életviszonyairól kevés megbízható adat áll rendelkezésre, bár azokat a Vajdaság minden lakója többé-kevésbé ismeri. A magyar zsellérek helyzetéről legfeljebb néhány falukutató írásnak szánt munka számolt be eddig. Átfogóbb helyzetképet ad vajdasági mezőgazdasági viszonylatban két hivatal, amely intézményesen foglalkozik ezzel a kérdéssel. Előbb a munkáskamarák központi hivatala,** majd a mezőgazdasági munkások noviszádi szövetsége*** hozta nyilvánosságra a vajdasági földmunkás-viszonyokra és a földmunkás életére vonatkozó adatokat, amelyek az állami hivatalok hirszerző munkájának eredményei s ezért pontosak és megbízhatók. Miután a mezőgazdasági s egyéb munkások helyzetét községenként ismertetik, kedvező áttekintést adnak a magyarlakta helyek mezőgazdasági vi-

** Položaj Poljoprivrednih Radnika.

*** Izveštaj Zemaljskog Saveza Poljoprivrednih Radnika Jugoslavije.

szonyairól s összehasonlítást a más nemzetiségű mezőgazdasági munkások által lakott községek élet s vagyoni viszonyairól.

A gazdasági válság egyik legpusztítóbb évében, 1931-ben, amely az alacsony mezőgazdasági terményárak miatt a mezőgazdasági bér munkásra is ránehezedett, a munkáskamarák a dunai báni hivatal segítségével elkészítették első jelentésüket a vajdasági munkásviszonyokról. A mezőgazdasági bér munkások (nap-szamosok) számát akkor százötvenezer főre becsülték. A báni hivatal azonban, hogy pontos adatokat szerezhessen s a földnélküli mezőgazdasági munkások megélhetési viszonyait is megismerhesse, a 396 bácskai, bánáti s baranyai községet összeírásra utasította. A felszólításnak a 29 járásból 288 község és 10 város tett eleget s ezek 79.864 földmunkást, köztük 58.363 munkanélkülit találtak. A kamaráknak 150.000-es becslése tehát elfogadhatónak bizonyult, abban a 114 községben ugyanis, melyek adataikat nem küldték be, legalább 70.000 földnélküli mezőgazdasági munkás él. Az összeírásban résztvevő 288 községben mintegy 9651 földművest hallgattak meg s vették jegyzőkönyvbe panaszait.

Az ilyenformán hivatalosnak vehető adatok még lesújtóbb képet adtak a mezőgazdasági munkások helyzetéről. 1930-ban ugyanis mindössze hetvenhat napon át dolgoztak s azalatt naponta átlag 22.27 dinárt kerestek. Ha a hetvenhatnapit keresetet 360 munkanappal elosztjuk, a mezőgazdasági munkás naponta csak 5 dinár 75 parát keresett. Még elszomorítóbb, ha ezt a jövedelmet a családtagok közt osztjuk fel. Egy-egy családtagra alig 1.06 dinár esett. Ennyiből kellett a mezőgazdasági bér munkásnak hosszú esztendőn keresztül tengődni családjával. A lesújtó jelentések alapján a munkavállaló érdekképviselések mind erőlesebben követelték a földmíves életviszonyainak *törvényes rendezését*. A közbenjárásuk eredményeként számos rendelet jelent meg: így előírták, hogy a cséplőgéptulajdonos csak saját termését csépelheti ki s más vidékekről csak akkor hozhat idegen munkásokat, ha nincs elegendő helybeli munkaerő. Ezt követte a paritásos bizottságok felállítása, a legkisebb munkabérek biztosítása, bár mindezeket a megoldásokat az agrárproletáriátus átmeneti intézkedéseknek tekintette, mert helyzete lényegesen nem javult. Jugoszláviában még ma sincs meg a bér munkások betegség elleni biztosítása.

29 járásban a földmunkások jövedelme majdnem egyforma volt. Keresetük szigorúan a kínálathoz igazodik s csak helyenként tudnak igény- vagy szükségmunkával többet keresni. Az említett járások közül csupán a magyarok által lakott községeinek adatait közöljük, *a Bánátból pedig példaként a novakénizsai járást.*

NOVAKANIZSAI JÁRÁS

Község	A földnélküli munkások száma	A munkanélküliek száma	A meghaltakatok száma	Ezek családtagjai	Hány napot dolgoztak 1930-ban	1930-ban átlag dolgoztak	Az egész évi kereset	Az átlagos napi kereset	A kereset 300 munkanapra felosztva	Mennyi esik egy családtagnak az év 365 napján
Csoka	300	350	20	103	2060	103	34900	16.93	5.81	0.77
Szanád	70	150	20	103	939	45	18360	19.54	3.06	0.41
Jazovo	74	74	60	179	3202	53	64071	20.—	3.56	0.73
Vrbica	450	400	20	100	1040	52	19400	18.65	3.23	0.44
Majdan	25	33	18	48	1398	77	25550	18.27	4.73	1.06
Crna-Bara	207	810	18	72	1244	69	36340	19.20	6.72	1.20
P. Szv. Nikola	120	840	20	102	930	45	26370	28.35	4.39	0.59
Obilicsevo	60	30	20	61	1640	82	14900	9.08	2.48	0.50
Krsztur	150	—	21	61	1100	52	27515	25.01	4.36	0.91
Nova Kanizsa	100	200	19	35	420	22	6780	16.14	1.18	0.34
B. Arangyelovo	300	20	5	23	435	87	9000	20.68	6.—	0.88
Gyála	320	200	20	61	1250	62	19165	15.33	3.19	0.64

Most pedig folytatjuk a tulnyomórészt magyarok által lakott három legjelentékenyebb bácskai járás községeinek adatait:

SZENTAI JÁRÁS

Község	A földnélküli munkások száma	A munkanélküliek száma	A meghaltakatok száma	Ezek családtagjai	Hány napot dolgoztak 1930-ban	1930-ban átlag dolgoztak	Az egész évi kereset	Az átlagos napi kereset	A kereset 300 munkanapra felosztva	Mennyi esik egy családtagnak az év 365 napján
Horgos	500	300	20	69	3400	170	54920	16.15	9.15	1.69
Ada	1800	600	20	62	2670	133	51450	19.30	8.50	1.72
Mol	300	—	155	571	4326	28	72930	16.83	1.56	0.27
Martonos	252	110	19	52	410	22	13798	33.65	2.42	0.53

SZTÁRIBECSEJI JÁRÁS

Község	A földnélküli munkások száma	A munkanélküliek száma	A meghaltak száma	Ezek családtagjai	Hány napot dolgoztak 1930-ban	1930-ban átlag dolgoztak	Az egész évi kereset	Az átlagos napi kereset	A kereset 300 munkanapra felosztva	Mennyi eik egy családtagra az év 365 napján
Sztári Becsej	4000	2500	20	135	1970	98	66391	33.70	11.06	1.17
TuriJa	293	190	20	88	910	45	21300	33.40	3.55	0.54
Petrovoszelo	509	50	324	1313	16015	49	325201	20.30	3.34	0.54
E. Gradiste	1800	200	19	85	3400	178	31703	9.32	5.56	0.83
Szrbobran	1273	657	488	1681	33300	68	703900	21.13	4.80	0.88

TOPOLAI JÁRÁS

Község	A földnélküli munkások száma	A munkanélküliek száma	A meghaltak száma	Ezek családtagjai	Hány napot dolgoztak 1930-ban	1930-ban átlag dolgoztak	Az egész napi kereset	Az átlagos évi kereset	A kereset 300 munkanapra felosztva	Mennyi eik egy családtagra az év 365 napján
Szt. Moravica	386	789	20	61	1444	72	39864	27.60	6.64	1.34
Feketics	2000	2000	20	90	1730	86	39825	23.02	6.63	0.99
Szekics	75	75	21	72	730	34	44817	61.39	7.11	1.32
B. Topola	1500	600	20	57	1630	81	37587	23.05	6.26	1.33
Mali-Igyos	457	37	20	55	1030	51	36613	35.53	6.10	1.33

Ha a munkabérek között esetleg többdináros különbözetet észlelünk, annak az az oka, hogy a termés és a munkásviszonyok nem mindenütt s nem minden évben egyformák. Jó években, mikor a munkás keresettebb, emelkednek a munkabérek, rosszabbakban viszont esnek.

A legjelentékenyebb magyar járások után itt adjuk tíz városról készült táblázatunkat.

A DUNABÁNSÁGI VÁROSOK

Város	A földművelői munkások száma	A munkanélküliek száma	A meghaltatottak száma	Ezek csalátagjai	Hány napot dolgoztak 1930-ban	1930-ban átlag dolgoztak	Az egész évi kereset	Az átlagos napi kereset	A kereset 300 munkanapra felosztva	Mennyi esik egy családtagnak az év 365 napján
Szt. Kanizsa	2300	2000	20	94	271	135	50500	18.63	8.41	1.21
Petrovgrad	2000	1600	230	868	29200	127	431721	14.83	6.25	1.07
Vel. Kikinda	3600	2900	507	1786	68310	135	1658901	24.28	0.90	1.98
Bela Crkva	60	21	21	53	1770	88	35200	19.88	5.58	1.30
Szombor	1000	200	19	52	1600	84	42185	26.36	7.40	1.62
Vrsac	100	80	20	83	2090	104	48750	23.32	8.12	1.29
Noviszad	—	—	37	160	5170	139	151695	29.34	3.66	2.10
Szenta	4100	4800	20	110	810	40	22929	28.30	3.82	0.48
Szr. Karlovci	108	8	120	315	11363	94	346885	30.52	9.63	2.18
Szubotica	793	793	734	2456	34577	47	1162243	33.61	5.27	0.99

Telát a városban lakó mezőgazdasági munkás sem él sokkal kedvezőbb viszonyok között, pedig a városokban mindig több a kereseti lehetőség s alkalmi munka is inkább akad.

Itt adjuk végül a 29 dunabánsági járás és tíz város földmunkásairól szóló kimutatásunkat:

Csuka János: A magyar földmunkás élet- és bérviszonyai

Járások	A földművelői munkások száma	A munkanélültek száma	A meghaltak száma	Ezek családjai	Hány napot dolgoztak 1930-ban	1930-ban átlag dolgoztak	Az egész évi kereset	Az átlagos napi kereset	A kereset 300 munkanapra felosztva	Mennyi esik egy családra az év 365 napján
Novi Becsej	3868	3175	73	329	3360	44	97183	28.92	4.43	0.66
N. Kanizsa	2176	3107	261	948	15658	60	302351	19.30	3.86	0.68
Vel. Kikinda	2269	3040	175	553	14610	84	266946	18.27	5.08	1.00
Alibunar	2064	1134	362	1382	21062	58	717087	34.03	6.60	1.12
Bela Crkva	755	602	318	904	24991	78	370701	14.83	3.88	0.83
Kovin	358	305	106	368	5910	55	134768	22.80	4.22	0.77
Pancevo	1222	587	156	534	8290	52	189987	22.91	4.05	0.70
Vrsac	2499	1475	333	1121	22256	67	457298	20.54	4.57	0.86
Kovacsica	1690	1078	643	1663	29875	46	674264	22.56	3.49	0.80
Petrovgrad	3045	1388	512	1780	40650	79	843764	20.75	5.49	1.—
Jasa-Tomics	2395	3368	267	994	23519	88	451834	19.21	5.64	0.98
Szenta	2902	1260	214	754	10806	51	193188	17.87	3.—	0.54
Szt.-Becsej	7875	3597	871	3302	55595	64	1148395	20.65	4.39	0.75
Szombor	2206	1516	260	796	18069	69	530245	29.33	6.79	1.37
Zsabaly	2329	1058	84	373	6778	80	207247	30.57	8.22	1.24
Novi Szad	8420	6492	218	856	12100	55	322296	26.63	4.92	0.82
Titel	1418	811	165	626	14008	84	324460	23.16	6.55	1.12
Kufa	3354	2662	145	472	11750	81	268093	22.81	6.16	1.19
Bács.-Palánka	1345	661	234	814	21260	90	493262	23.20	7.02	1.28
Apatin	1238	1117	354	888	31484	88	654992	20.80	6.16	1.44
Odzsaci	1618	880	222	817	24209	109	616370	25.45	9.25	1.62
Topola	4418	3501	114	378	8224	72	322006	39.10	9.41	1.79
Ruma	2147	1328	370	1381	32403	87	568868	17.55	5.12	0.88
Szt. Pazova	500	306	165	629	12723	77	269283	21.16	5.44	0.92
Ilok	1093	450	370	1185	36050	97	639619	17.74	5.76	1.12
Irig	694	193	131	478	14876	113	303253	20.38	7.71	1.36
Zemun	648	291	296	1121	21282	73	360649	16.94	4.06	0.69
Dárda	533	154	183	487	14130	71	304880	21.50	5.55	1.24
Batina	724	425	231	650	24586	106	401776	16.34	5.79	1.24
Városok	14061	12402	1728	5977	155161	89	3951009	25.46	7.62	1.40
Összesen:	79864	58363	9561	32700	735675	76	16386074	22.27	5.71	1.06

A mezőgazdasági munkások szövetségének egy későbbben, 1937-ben kiadott beszámolója szintén nem ad kedvezőbb képet a falu népének helyzetéről. A zsellér sorsa majdnem változatlan s ezen a munkabérek átmeneti emelkedése sem javíthat sokat. Kielegítőbb javulást csak a földhöz juttatás hozhatna, mert *ha emelkedik is a napszám, soha sem tudja követni a közszükségleti cikkek még rohamosabb áremelkedését.*

Az említett beszámoló szerint Jugoszláviában 4.327.000 család 11.480.000 családtaggal földmivelésből él. A megmunkálható föld terjedelme pedig 23.846.800 hektár. A földművesek 95%-ának 11.732.524 hektár földje van s a fennmaradó 5% birtokosia a termőterület nagyobb részét 12.114.276 hektárt. Ez azt jelenti, hogy 4.193.500 parasztcsalád a megművelhető földterület 49%-ával rendelkezik, 133.500 családnak viszont 51% jutott. Az első csoportban egy családra mindössze 2.79 hektár (3 lánc és 1357 négyszögöl), a másikon már 98.23 hektár esik. Ha viszont a termőföldet egyenlő arányban osztanók fel, minden családra 5.5 hektár jutna. A szegénysorsú földműveseket a mezőgazdasági munkások szövetségének titkársága négy csoportba sorolja:

1. *Ugyszólván semmi jövedelme nincsen 492.500 családnak, a földművesek 9%-nak. A 492.500 család birtokában 939.900 hektár föld van, a termőföld 3.9%-a.*

2. *Évi 1000 dinárig terjedő jövedelme van 2.989.000 családnak. Ez az a tekintélyes réteg s a földművesosztály 68.9%-át képviseli s 5.890.000 hektár föld van birtokában, vagyis a megművelhető terület 27.7%-a.*

3. *Az évi 1000–2000 dináros jövedelmet 441.000 család, a földművescsaládok 10.2%-a éri el s az ide tartozók 2.547.000 hektár földön, a termőföld 10.7 százalékán gazdálkodnak.*

4. *Évi 2000–4000 dináros jövedelme 280.000 családnak van (6.48%-nak), s ezek 2.354.000 hektár földön (9.9%-on) gazdálkodnak. Az adatok összegezéséből kapjuk az eredményt, hogy az említett négy csoportban 4.193.500 család van (94.55%), s hogy a megművelhető föld 49.2%-a van birtokukban, a földjövedelem 44.80%-val.*

A nehéz agrárviszonyok megjavítására törekedve a mezőgazdasági munkavállalók szervezete tanácsot s utbaigazítást is ad. Mindenekelőtt arra figyelmeztet, hogy az *agrárreform nem hozta meg a kívánt eredményeket.* A régebbi pártpolitika tulzott befolyásában látja a földosztás igazi hibáit. A nagybirtokok nem szűntek meg s a földműves keveset, illetve semmit sem kapott, úgyhogy a termelésben és a föld jövedelmében a munkásság helyzetén javító nagyobb eltolódások nem következtek be.

Setyerov Szlávko dr. könyvében**** Bácskában és Bánátban

**** Iz naše agrarne politike.

1,305.297 hold kiterjedésű s földosztás céljainak kijelölt nagybirtokot sorol fel. Ezekből csupán 705.432 hold a megművelhető termőföld, a többi rét, legelő, erdő stb. Az 1,305.292 holdból 537.882 holdat, 41%-ot osztottak fel s ezt 74.188 család kapta, átlag 6 hold 885 négyszöglet. A földbirtokosok földjéből 41%-ot elvettek s 51% továbbra is megmaradt birtokukban. A Bánátban (Csókán, Écskán, Lukinoszélón és Beloblaton) 12.000 holdat hagytak meg azzal az indokolással, hogy ezen a földön mintagazdálkodás folyik. A kiosztott föld egyébként is kevés s nem elegendő egy család eltartására, mert a Vajdaságban — mondja a füzet — *egy többtagú földművescsalád megélhetéséhez átlag 18—20 hold, illetve 10 hektár szükséges.* Az a földműves ugyanis, aki ennél kevesebbet kapott, még a teljesen földnélküli zsellérnél is rosszabbul járt. A kicsiny föld megművelése miatt helyéről mozdulni nem tud, bér-munkát alig vállalhat. A 2—3 hold föld a legjobb esetben husz métermázsza búzát hoz s ha levonjuk a termelési költségeket, alig kilenc métermázsza marad, ami az 1937-es árak alapján 1530 dinárt ér, tehát *a néhány holdas földműves sem él jobb életviszonyok közt, mint a nincstelen bér-munkás.* Még egy fontos körülményre hívja fel a földművesszövetség az illetékes körök figyelmét. A földművesreform felszámolásának elhúzódására, ami bizonytalanná tette a termelést. A föld elidegenítésének könnyű lehetősége pedig azt segítette elő, hogy a középbirtokosok és tőkepénzesek olcsó földhöz juthattak. *(Az elmúlt három évben az ingatlanforgalom korlátozásáról szóló rendelet kiadása óta a helyzet lényegesen megváltozott. Ma már nem olyan könnyű az ajándékbirtokokat eladni és új földet szerezni).* Nem új megállapítás az sem, hogy a mezőgazdasági gépek fokozottabb igénybevétele a termelésben csökkentette a mezőgazdasági munkavállalók kereseti és elhelyezkedési lehetőségeit. Mégis érdemes a földműves-szövetség erre vonatkozó adataival megismerkedni. Annak ellenére — mondja a szövetség, — hogy a Vajdaságban használatban levő gépek sokkal kezdetlegesebbek, mint a nyugati agrárállamokban, 1931-ben a társadalompolitikai minisztérium megkeresésére a dunai bányi hivatal mégis összeíratta a mezőgazdasági gépeket. A termelés szempontjából legfontosabb 31 járás 441 községben, Szubotica, Zemun és Pancsevo városok kivételével, *26.247 mezőgazdasági gépet találtak.* Ebből: 727 traktor, 163 motoros eke, 11.437 vető és 10.095 aratógép. A többi egyéb különféle mezőgazdasági gép. Az összeírás ezenkívül 3438 cséplőgépet tüntetett fel. A mezőgazdasági munkásszövetség titkársága kiszámította, hogy *a szántó (traktorok) és vetőgépek igénybevételével 147.169 munkás esett el jövedelmétől. Az aratásnál és a cséplésnél pedig 173.753 munkáskéz vált feleslegessé annak következtében, hogy már kisebb birtokokon is egyre több gépet használnak.* Ha azonban figyelembe vesszük hogy a vajdasági mezőgazdasági termelés célszerűsítése és korszerűsítése csak most indult meg, akkor még aggasztóbb képet kapunk a

munkavállalók bizonyítan a jövőjéről. Helyzetük annál súlyosabb, mert a városok nehezen tudják a földműveléshez szükséges felvenni és munkához juttatni.

*

Különös figyelmet fordít a mezőgazdasági munkásszövetség a munkavállalók foglalkoztatására és keresetük kiszámítására. A vojvodinai községek által a báni hivattal közölt adatok szerint 1931-ben — tehát a földosztás után — a mezőgazdasági munkások száma így oszlott meg:

1. Teljesen szegény földnélküli: 75.831 család,
2. földet kapott: 65.643 család,
3. 1—3 hold földje van: 68.190 családnak,
4. 3—5 hold földje: 44.809 családnak.

A 254.473 családból 44.840 családnak nincs saját háza. Ezek 1931-ben 238.795 dinár házbért fizettek. A mezőgazdasági munkások szövetsége a 254.473 földműves családot, néhány hoidnyi földje ellenére, a munkavállalók közé sorozta, mivel részben az egész évben, részben az idénymunka idején, kénytelenek bér munkát vállalni, hogy megélhessenek. A 254.473 család hozzátartozóival együtt körülbelül 550.000 munkást jelent. Ezek közül legalább 400.000 az egész évben állandóan munkanélküli. Az elhelyezkedési lehetőségek viszont így alakultak: 1931-ben búzával volt bevetve 1,216.675, kukoricával 1,192.988, egyéb mezőgazdasági növényekkel 921.714 hold, összesen 3,331.377 hold. A föld megosztása:

1. Megművelhető terület	2,978.005 hold
2. Megőrzött ajándékföld	259.109 hold
3. Megművelésre felhasználható községi föld ..	73.263 hold
4. Vizes, mocsaras terület	231.465 hold
5. Legelő	361.123 hold
	3,923.965 hold

A mezőgazdasági munkásnak legtöbb keresetet az aratás biztosít. De 1931-ben 559.797 hold termését gépekkel aratták le s csupán 602.783 hold jutott aratóknak. Ennek egyharmadát is a kisbirtokosok családtagjaikkal aratták le, úgy hogy csak 400.000 hold maradt aratómunkásoknak. 1931-ben holdanként átlag 56 kilogramm buza volt a részesedés, vagyis az arató és marokszedő az aratásnál 172 kilogramm búzát keresett.

Az 1931-es évi cséplésnél a cséplőgépeknél 61.864 mezőgazdasági munkás talált elhelyezést. Az átlagos részesedés 2.06% volt, vagyis összesen 254.429 métermázsa. Tehát nem egészen 400 kg. jutott egy-egy munkásnak. A kukoricatörésnél kinálkozik egyelőre a legtöbb munkaalkalom, mert itt a gépek még nem szorították

ki a munkást. A munkások 1931-ben átlag 94.07 kg. kukoricát kerestek a töréssel. Egyéb növények művelése, illetve kapálása is keresethez juttatta őket, de kevesebbhez. 1931-ben az átlagos napszám alig volt 10 dinár. Kapálással együtt egy-egy munkás alig keresett 300 dinárt, mert csak harminc napig dolgozott. Ha a mezőgazdasági munkások részesedését és munkabéreit átszámítjuk, a következő adatokat kapjuk:

egy család átlagos jövedelme az aratásnál		192.—	dinár
» » » » cséplésnél		105.60	»
» » » » kukoricatörésnél		196.40	»
egyéb munkáknál, évente 75 munkanapot számítva		750.—	»
		1244.—	dinár

Az 1931-es adatok szerint tehát minden család átlag ennyit keresett. Mivel minden munkásnak átlag öt családtagja van, egy-egy családtagra évenként 248.80 dinár, *naponta mindössze 0.65 dinár jutott*. A munkabérek, a gazdasági válság lassu megszűnésével fokozatosan javultak, de lényegesen nem változtattak a földmíves helyzetén. A munkás aratási részesedése 1936-ban 93 kg. búzára emelkedett, az átlagos napszám pedig élelem nélkül, 10 dinárról 15.50 dinárra. A kukoricatörésnél legutóbb már 98 kg. volt a részesedés, vagyis 4 kg.-al több, mint 1931-ben. A cséplésnél a munkás részesedése 2.06%-ról 2.8%-ra emelkedett. Az 1936 évben emelkedett ugyan a vetésterület is, de a természetes népszaporulat következtében emelkedett a munkások száma is. Az 1931-es bérekkel szemben némi javulás mutatkozott, de ezt semlegesítette a közszükségleti cikkek árának emelkedése. A mezőgazdasági munkások szövetségének véleménye szerint *1931-ben a munkások évenként átlag 1244 dinárt kerestek, 1936-ban már 1797 dinárt*. Kedvezőbb némileg annak a földművesnek a helyzete, akinek valami földje is van. A nagyobb családok viszont úgy segítenek magukon, hogy már a gyermekeket is munkába fogják, a leányokat pedig cselédnek adják. Mint jellemző körülményt emeli ki a földművesszövetség, hogy csak magyar, német és szlovák lányok mennek el háztartási alkalmazottaknak, szerbek alig.

A szőlőtermelő vidékeken, elsősorban Vrsacón és Belacrkván, mindig jobbak a munkalehetőségek és a munkabérek. Az 1936. évben Vrsac környékén a napszám átlag 20.24 dinár volt, a Szerémségben pedig 16.10 dinár.

A városokhoz közel lakó mezőgazdasági munkások közül sokan átmenetileg a gyáripárban is foglalkoztatást találtak. A vajdasági gyáripár visszafejlődésével azonban a mezőgazdasági munkásság városi munkavállalása is visszaesett.

Hogyan lehetne tartósan javítani a mezőgazdasági munkás helyzetét? A mezőgazdasági munkásszövetség erre a gyakran

felvetett kérdésre a következőkben adja meg a választ:

1. a mezőgazdaságban napi 16 óra a munkaidő, azt 16 órára kellene csökkenteni, amivel megkétszereződne a foglalkoztatott munkások száma.

2. A mezőgazdasági munkabérek az ipari munkások munkabéréhez hasonlóan, törvényileg kellene szabályozni, megállapítva a legkisebb munkabéreket.

3. A mezőgazdasági munkásoknak a munkásbiztosítóba való kötelező bejelentése lényegesen megjavítaná a munkások s hozzátartozóik egészségügyi viszonyait.

4. A földbirtokreform következetes végrehajtásával elegendő földet találnának a falusi szegénység számára. Ezenkívül meg kellene kezdeni a talajvíz és mocsarak lecsapolását. Csupán a Vajdaságban 400.000 hold talajvízes föld vár lecsapolásra. Ugyanekkora területet lehetne még a nagybirtokokból is kihasítani. A talajjavító munkálatoknál több ezer munkást foglalkoztathatnának, ami jóidőre munkalehetőséget biztosítana.

A mezőgazdasági munkások védelmét pedig a szövetség úgy képzei el, hogy:

minden munkásnak munkakönyvet kell beszereznie, (ami azóta már meg is történt);

rendezni az állandóan foglalkoztatott mezőgazdasági cselédek, kubikusok, részesek, napszámosok munkaviszonyát;

kötelezővé tenni az ideiglenes munkát szabályozó egyéni és kollektív szerződés megkötését;

a megállapodásokat a községi elöljáróságnál kell megkötni, négy-öt példányban és teljesen illetékmentesen;

a legszigorubb büntetés terhe alatt megtiltani az ingyenmunkát;

a munkaidő megállapításánál figyelembe kell venni, hogy száz-ezrek várnak munkára;

minden időnyre megállapítani a pihenésre szánt időt;

paritásos bizottságok alapítandók, (sok helyen már működnek is, bár nem kielégítő eredménnyel);

felhatalmazandó a bán, hogy betilthassa az egyes mezőgazdasági gépek és szerszámok használatát, ha általuk nagyszámu munkás válik munkanélkülivé;

szigorú intézkedésekkel egészséges lakások és munkalehetőségek biztosítandók az alkalmazottaknak;

Az állandóan foglalkoztatott munkásnőknek hat héttel a szülés előtt és hat héttel a szülés után fizetéses szabadság biztosítandó;

megjelölendők azok a nehezebb munkák, amelyeket tizenégy évnél fiatalabb gyerekek semmiesetre sem végezhet;

*a munkánélküli mezőgazdasági munkások segélyezésére buza-alap létesítendő azzal, hogy minden olyan földbirtokos, akinek leg-
alább kilenc hold földje van, tartozik legkevesebb öt kilogramm bu-
zát, illetve kukoricát beszállítani stb.*

Ezek volnának a mezőgazdasági munkások legfontosabb követelései.

A mezőgazdasági munkásságnak a kisebb része tömörült szakszervezetekbe s ezért a soraikban az osztályharc nem éleződött ki annyira, mint az ipari szakmákban. A mezőgazdasági munkásság osztályöntudata különben is fejletlen s mihelyt néhány éven keresztül jobb a termés, küzdelmük ellanyhul, ellaposodik.

*

A mezőgazdaságból egyre nagyobb számban kivonuló munkás-ság érhetően menekül a faluból s a városokba özőnlük vagy *kül-földre vándorol*. A háboru után, különböző korlátozások miatt csökkent a kivándorlás, de annál gyakrabban vállalnak a jugoszlá-viai földmunkások németországi vagy franciaországi idénymunkát. Különösen a muraközi munkásokat keresik, akik a Vajdaságba is eljutnak, bár itt is elég a munkánélküli. Azonban igénytelenebbek a bácskai munkásnál s ezért szívesen alkalmazzák őket.

A rendelkezésre álló adatok szerint a ki- és bevándorlás az 1926/36. években így alakult:

Év	Kivándorlók száma	Visszatértek száma
1926	18.230	5554
1927	21.976	5753
1928	21.789	5827
1929	18.189	5992
1930	13.560	7380
1931	4.808	8089
1932	2.454	5950
1933	2.221	2970
1934	2.907	2017
1935	3.347	1887
1936	3.860	1800
Összesen: 113.341		53219

A kivándorlók száma tehát 60.122-vel volt nagyobb a visszavándorlók számánál. Hogy a kivándorlás nem ölt nagyobb méreteket, sőt az utóbbi időben visszafejlődik, az a bizonytalan külpolitikai helyzettel s az államok védekező magatartásával magyarázható. Mivel odahaza pedig nincsen elég munka, az utóbbi években mind nagyobb mérvű a németországi és franciaországi kivándorlás. 1926—36. között 47.649 mezőgazdasági munkás ment a nyugateurópai államokba s 18.176 tért vissza. Franciaországba

ugyanezen idő alatt 31.919 munkás vándorolt ki s 23.081 tért vissza. A mezőgazdasági munkásszövetség egyébként a maga részéről is helyesnek tartja a mezőgazdasági idénymunkások külföldi foglalkoztatását, mert a keresetükből jobban tudják segíteni az otthon maradottakat, mintha munkaalkalomra várva otthon maradtak volna.

Hogy mennyire súlyos a mezőgazdasági munkások helyzete, azt ma már minden oldalon elismerik, azonban gyökeres rendezése még mindig késik, csupán időnként, amikor már kellemetlen a sok panasz, menekülnek negyed-megoldásokhoz.

A megélhetési viszonyok egyre nehezebb megpróbáltatások elé állítják a mezőgazdasági munkásokat. A drágaság a nyugati háboru kitörése óta még jobban érezhető s bár a földműves kenyér-szükségletének egy részét nyáron megkeresi, egyéb közszükségleti cikket alig tud beszerezni. A drágaságot a legjobban szemlélteti a múlt s az ez évi megélhetési viszonyokról és áremelkedésekről készült összehasonlító kimutatár. *A múlt év augusztusában egy magános munkás tisztességes megélhetéséhez 695, családos munkásnak 1775 dinár kellett,* de tudjuk, hogy a munkások nagyobb része ezt a keresetet soha el nem érte. A háboru következtében megindult drágaság egyre fokozódik. 1940. április végén pedig *a magános munkásnak már 907, a családosnak 2360 dinárra* lett volna szüksége.

A magyar nemzet igazi fenntartó rétege a falusi lakosság. Minél szegényebb a földmiveslakosság, annál kevésbé ismeri az egykét. Éppen azért nem győzzük eléggé hangsúlyozni, hogy minden tehetősebb gazdánknak *erkölcsi* kötelessége a falusi magyar mezőgazdasági munkásság helyzetének javítása, mert népünk fenntartását s erősödését csak úgy biztosíthatjuk. Ebben másra nem számíthatunk, csak önmagunkra.

Csuka János

IRODALMI BAZÁR

IRÓ VAGY KOMMUNISTA? — Irótársaságban arról a kérdésről folyt az elvi vita, hogy milyen magatartást tanúsítsunk azokkal az írókkal szemben, akik kommunisták. Más szóval, mi, akik itt, mint fórum és irodalmi testület, mintegy az író-mennyország kulcsait őrizzük, miféle szempontok alapján nyithatunk ajtót vagy zárhatjuk azt el egyesek előtt. Kötelességünk-e valamely párt szempontjait a magunkévá tennünk s e pártszempontok alapján ítélkeznünk vagy pedig, ellenkezőleg, a pártszempontok *fölött* kell állnunk?

Álláspontom ebben a kérdésben röviden a következő: Kereken tagadom, hogy lennének — hogy lehetnének! — kommunista írók. Az irodalom ugyanis művészet, a maga szuverén és exterritoriális házi törvényeivel s az író *vagy művész* vagy — kommunista. A kettő soha, semmi körülmények között nem hozható egymással közös nevezőre. Nincs kommunista művészet, aminthogy nincs burzsoá művészet sem. Csak művészet van. A művészet lényege és értéke éppen az a függetlenség, amellyel felette áll minden kommunista vagy burzsoá eszmei célkitűzésnek s efféle szempontokkal, mint a művészet területén kívülállókkal, egyáltalán nem számol. Művészi alkotásról nem is állapítható meg, hogy alkotója kommunista vagy burzsoá beállítottságú-e s amennyiben mégis, annyiban az illető mű — *nem művészi alkotás*. Az író pártállásáról a kívülállóknak legfeljebb közvetve lehet tudomásuk, magából a műből soha. Nem osztom azoknak a felfogását, akik pl. Veres Pétert kommunista írónak tartják. Veres Péter, mint politikus esetleg lehet kommunista, de mint író soha. Az írónak nincs pártállása és merőben véletlen, hogy Veres Péter írói érdeklődése — tárgyköre — egybeesik a kommunista propaganda tárgykörével. Nem állíthatjuk, hogy Veres Péter írásai a kommunista propaganda eszközei. A művészet nem lehet alárendeltje más céloknak, *nem lehet eszköz*, mert a művészet célja önmaga s ha Veres Péter nem lenne író, hanem egyszerűen csak kommunista agitátor, bizonyos, hogy a legfogatlanabb irodalmi házörzőkutya sem méltatná arra, hogy megugassa. Arra pedig felesleges egy szót is vesztegetni, hogy Veres Péternek, az író-művésznek jogában áll-e írói mondanivalóját abból a tárgykörből (ami nem azonos az eszmekörrel!) merítenie,

mely művészi (művészi és nem kommunista!) meggyőződéséhez a legközelebb áll. A művészi megnyilatkozás belső értéke független e megnyilatkozás külső adottságaitól: független attól, hogy pl. egy kép a milói Vénuszt ábrázolja-e vagy a Megváltót a kereszten vagy egy virágvázat, esetleg egy lihthof-ot. Laták Istvántól nem kívánhatja senki, hogy a felső tizezer életéről írjon. Az ő sajátos mondanivalója abból a talajból ered, amelyben gyökeredzik: a külváros, a szegénynegyed, a Jaszi Bara, a munkanélküliek és társadalmonkivüli elemek világában, anélkül, hogy ez a körülmény művészi értékét bármi közvetve érinthetné. Ez a sajátos mondanivaló képezi Laták *kizárólagos* írói létjogosultságát s ha bennünket a latáki tárgy- és témakör pusztá szerepeltetése izgat s mögötte kommunista szándékot szimatolunk, ez nyilvánvalóan nem egyéb, mint a burzsoá-rosszlelkűismeret megnyilvánulása s mint értékelési szempont épúgy nem művészi, ahogyan pl. egy anatómiai szakvélemény sem az. A művészetet nem lehet politikai szempontok alapján mérni.

Természetesen művelni még kevésbbé. Elvben tehát nincs jogunk politikai szempontok alapján különbséget tenni író és író között, akkor sem, ha mellelleg határozott tudomásunk van arról, hogy valaki ilyen vagy olyan pártállású. Ehhez nekünk, akik a művészi szempontokat képviseljük, semmi közünk. Az író egyetlen mértéke: az irodalmi érték. Ez teljességgel elegendő ahhoz, hogy a művészet érdekeit megvédjük bármely oldalról jövő támadással szemben s ha valakinek mégis eszébe jutna írásaiba propaganda célkitűzéseket belevinni, ez ellen nekünk elsősorban *művészi szempontból* lenne kifogásunk s az írást visszautasítanánk, nem azért, mert politikai pártállás megnyilatkozása, hanem mert — *nem művészet*. Teljesen felesleges tehát, hogy az író politikai pártállásáról akár tudomást is vegyünk. Ezt az illető magánügyének deklaráljuk.

ÉLETHIVATÁS ÉS EXISTENCIA. — Hogy miért nem lettem ez vagy az, arra nem igen tudnék megfelelni. De hogy miért nem lettem pl. kereskedő — mert a többek között ez a kérdés is felmerült az életem folyamán — arra talán igen

Múltkor a városban jártam. Miután dolgomat elintéztem, hátralevő időmet azzal töltöttem el, hogy sétáltam, nézegettem a kirakatokat. Ekkor tűnt fel, hogy ezek a kirakatok és üzletek mennyire egyformák. Akár egyetlen cég jegyezhetné valamennyit. A rövidáru üzletekben ugyanazoknak a gyáraknak a harisnyái, ugyanolyan minőségben, színben és árban, ugyanaz a sollingeni áru, ugyanaz a porcellán. A különbség köztük mindössze annyi, hogy az egyikben iksz a tulajdonos, a másikban ipszilon. Az üzletek gyakran egymás közvetlen szomszédságában árulják ugyanazt, ugyanolyan áron. Ha történetesen eszembe jutott volna bemenni va-

lamegyik üzletbe, ezt igazán csak taláalomra tehettem volna meg, egyéb szempontok hiányában, mint ahogy az ember sorslegyet vásárol s a sok közül kiválaszt egy számot. Nem volt miért különbséget tennem egyik vagy másik üzlet között. Az árakat a konkurrencia ugyyszólván hajszálpontosságnyira kiegyensúlyozta, minőség dolgában sem maradt el egyik a másik mögött. Miért vannak *ennyi* üzlet egymás mellett, holott egyetlen üzlet is pótolhatná valamennyit, legfeljebb nagyobb forgalmat bonyolítana le? Mi a létjogosultságuk ezeknek az üzleteknek egyenként és külön-külön?

Erre a kérdésre nem tudtam megfelelni magamnak. Megértem azt, hogy én miért lettem író. Az én írói létjogosultságom az, hogy *különbözöm* más íróktól. Más vagyok, mint más és ezt a más-t valószínűleg meg írásaimban, az illetékeseknek azzal a kizárólagossággal, mely az ismétlődésnek és sablonszerűségnek még az eshetőségét is kizárja. De miért lesz valaki kereskedő? Ki veszi észre, hogy eggyel több vagy kevesebb kereskedő van a világon? Mi igazolja a kereskedőt, miért ő és kizárólag csak ő az az ember, akinél vásárolni kell? Jó, hiszen köztudomású, hogy minden kereskedő egyenként és külön-külön azt hirdeti, hogy nála minden a legjobb, a legolcsóbb és a legfinomabb. De ez csak frázis, amellett, hogy önmagában ellentmond önmagának. *Minden* kereskedő nem lehet a legolcsóbb, a legszolidabb és miután a versengés lehetősége csak ezen a téren van adva, valahogy magától értetődik, hogy az esélyek egy bizonyos szinten kiegyenlítődnek s az árak és árúk nagyjából mindenütt egyformák. Mi alapja van tehát a kereskedői életpályának a szó szűkszerű, pótolhatatlan és kizárólagos értelmében? Semmi. Ha bemegyek egy üzletbe és szembeállok magamat a hajlongó tulajdonossal s a szolgálatkészen izgatott kiszolgáló személyzettel s látom őket felvillanyozva lótnifutni, a létrákon föl-alá rohangálni, maguk elárulni, hogy hallatlan szerencse érte őket. — szerencse abban az értelemben, hogy hozzájuk *tévedtem* be, nem pedig a konkurrenciához, ami pedig az esélyeket tekintve kilencvenkilenc az egyhez arányban éppúgy megtörténhetett volna. A folyópartot látom magam előtt s a folyóparton a horgászokat, százat egy sorban, a horguk kivételével, mindegyiken a jobbnál-jobb csalétek és most már csak szerencse dolga, hogy egy-egy halacska ráakadion. Amelyiknek ez sikerül, ugyanolyan szerencsésnek érezheti magát, mint a kereskedő, akinek a boltjába betévedt egy vevő: kilencvenkilenc társa elől fogta ki a halcskát.

Dehát elég ez a lelkiüdvösségre? Az élet végtére nem csak megélhetés kérdése. Az, amit csinálunk, önmagában fontosabb, mint *amiért* csináljuk. Pénzt talán bármi más módon könnyebb lenne szerezni, mint írással, dehát a pénz nem kizárólagos életcél. Valahogy tulságosan alacsonyrendű állapotnak érzem, hogy engem a

pénzem jelentsen és ezenkívül semmi egyéb. Ehhez a pénz tulaj-
osan kis dolog, tekintve, hogy olykor egészen hitvány senkiházik is
óriási összegekben rendelkeznek vele. A puszta létezésen felül
szükségét érzem a létezés *jelentőségének* is: igényeim vannak a
létezéssel szemben. Szükségét érzem egy élethivatásnak, mely éle-
temet tartalommal megtöltse, ennek feltételeit pedig a kereskedői
pálya keretén belül a legjobb akarattal sem vagyok képes felfedez-
ni. A kereskedői pálya nem nyújt alkalmat számomra, hogy sze-
mélyes értékeimet, tehetségemet, képességemet érvényrejuttassam.
A foglalkozás természete passzivitásra kényszerít, a kereskedő ül
a boltjában és várja a vevőket: nagyjából ebben foglalható össze
a kereskedői foglalkozás lényege, bár jól tudom, hogy a vevőket
nem elég csak várni. Ami aktivitásra ezen belül alkalmat adódik,
tulajdonoson kevés ahhoz, hogy abban egy tevékeny élethivatás illu-
zióit megtalálja. A kereskedői pálya nyilván csak existencia, meg-
élhetési forrás, de nem élethivatás. Ezért nem lettem kereskedő.

Kisbéry János

ÖREG HÁZ A CSIRKEPIACON

— REGÉNY —

Irta Havas Károly

Péter élete most új utak felé fordult. A zsbongó ház mintha
nem is lett volna. Nem hallotta az egyik lakásból a másikba átfö-
nődő meséket, nem törődött azzal a nyüzsgő fiatal sereggel, amely
a nagy udvar szomorú ecetfái körül vivta különös kis harcait és
nem igen gondolt arra, hogy anyja, meg apja között valami külön-
nös hidegség támadt. Egyedül élt a sok ember között, egyetlen bi-
zalmasa az öreg cseléd volt, aki segített neki éjszakai titkos szó-
rakozásaiban. Furesza szórakozás volt ez. Péter mint nagyfiu meg-
kapta a különszobát, amelyet bajokra a végső segítségnek tarto-
gattak, mert ki lehetett adni. Apjának egyetlen kikötése volt csak,
vagy inkább parancsa: Este tizkor le kell csavarni a lámpát! S
a biztonság kedvéért tiz óra után mindig ki is hozta a szobából a
nagyhasu, szép virágokkal tarkázott majolika petróleumlámpát.

— Aludnod kell. Az, aki éjjel olvas, nappal álmos. Ha éjjel fa-
lod a könyveket, nappal bóbiskolsz az iskolában. A gyerek meg-

próbált mindent, hogy enyhítsen ezen a tilalmon. Anyjának is könyörgött, de ő ebben a dologban nem volt hajlandó semmiféle közbenjárásra.

— Gyenge vagy Péter, pihenned kell. A doktor is azt mondta, hogy sokat aludjál s egyél, s légy többet együtt a fiukkal. Az örök olvasás egészen tönkreteszi a szemedet.

Végül is Örzse, az öreg cseléd jött a segítségére. A lámpát minden este tíz órakor kivitték a konyhába, de Örzse tizenegy után minden este visszahozta. Hajnalban azután újra visszacsempészte. Sok minden mást is megtett volna Péterért. Az esztendő kiszikkasztottak belőle minden nőiességet, s eltékozolt anyaságát mind rátékozolta a fiura. Egyszerű kis életének ő volt öröme.

A könyvek különös álmvilágba sodorták Pétert. Minden héten más emberek. Egyszer Berend Iván, egyszer a pupos Notredami Toronyőr, aztán a Hetyke Gascognei, aki testőrpajtásaival egy asszonymosolyért kockára dobta életét, azután a gót vezér, aki olyan szépen tudott meghalni a rómaiak ellen harcolva. A fitkos éjszakai olvasások a fiuból kalandos, büszke hőst faragtak és közben lassan fogyasztották erejét. Anyja mind többször vizsgálgatta vékony, szinte áttetsző bőri arcát és tömte étellel, sétálni küldte, pénzt adott neki, hogy ne maradjon el a pajtások mögött. Nem sejtette, hogy Péter ebből a pénzből csak könyveket vásárol.

Az iskolában a tanárok néha fejüket csóválták, ha szemük rátévedt Péterre. Nem volt vele baj, dolgát elvégezte, de mintha nem törődött volna azzal, hogy iskola is van a világon. Az egyik fiatal tanár megállította apját az utcán és az ajánlotta, hogy Pétert vegyék ki kisdőre az iskolából.

— Baj van a gyerekkel. Tanul, de valami betegsége lehet. Szórakozott, furcsán bámul maga elé s folyton gyengébb lesz. Vigyék el egy orvoshoz.

Másnap Péter ott ült a kis orvosi rendelőben egy öreg kopott íróasztal előtt, s amíg az orvos a legfurcsább kérdésekkel gyötrte, szemei ott kalandoztak a végtelen sorokkal tömött hatalmas könyvszekrényen. Az orvos tovább kérdezte. Ő szép csendesesen válaszolt, de csak a könyveket látta. Nagy, furcsa könyvek voltak ezek. Idegenség-szag áradt ki belőlük. Titokzatosnak látszottak és Péter úgy érezte, hogy a boldogsága csak akkor lehetne teljes, ha be szabadulhatna ebbe a könyvbírodalomba.

Az öreg, akiről azt mondták a külföldön végzett nagyhangú és nagyképű fiatal orvosok, hogy csak a parasztokhoz ért, vastag szemüvege mögül figyelte a fiut, aztán rácsapott.

— Mondd csak, Péter, nagyon szereted a könyveket?

A gyerek lelkenedezve válaszolt. Valami diadalmas érzés öntötte el. Azt hitte, hogy az öreg orvos megtudta valahogyan, hogy mennyire szereti a könyveket és most felajánlja neki azt a csodálatos boldogságot, hogy bejuthat az óriási könyvszekrények biro-

dalmába. Eddig úgy beszélt, ahogy az iskolában, szabatosan s óvatosan válogatva a szavakat, most csak úgy bugyborékolts belőle a lelkesedés. És ahogy beszélt, szeme esengve és vágyakozón tapadt a hatalmas könyvszekrényre, amely ott terpeszkedett a kis szobában az öreg orvos háta mögött.

Az öreg félig lehunyta kissé már vöröses szempilláit, s vastag pápaszemén át csendesen mosolygott.

— Jól van Péter, elmehetsz. Nincs semmi bajod. Nem is kell téged gyógyítani, meggyógyulsz magadtól is.

Aztán kiszólt az anyjáért, aki idegesen összekulcsolt kezekkel ült a kis várószobában.

— Kedvesem, nincs a maga fiának semmi baja. Kicsit vérszegény, de hát ebben a korban nemcsak a lányok vérszegények. Adjanak neki sok főzeléket, kevés húst. Kicsit ideges, de langyos lemosások három-négy hét alatt majd helyrehozzák. Csak egyet ne adjanak neki, könyvet.

— De hát doktor ur, nem engedjük, hogy olvasson. Este tizkor sötét van a szobájában. Nappal nem olvashat.

Az öreg mosolygott. Szórakozottan játszott a nagy papírvágó késsel, amely már évtizedek óta ott feküdt íróasztalán és amelyet soha sem használt papírvágásra.

— Hát jó, nem olvas, este tizkor lecsavariák a lámpáját. Próbáljuk meg, menjünk át, tartsunk egy kis házkutatást a szobájában.

A házkutatásnak gyászos eredménye volt. Az ágy alatt oszlopokban álltak a könyvek. Volt ott mindenféle, jó is, rossz is, de az öreg, aki végigvizsgált minden könyvet, nagyon meg volt elégedve az eredménnyel.

— Tud a kölyök olvasni, válogatni, csak most még ne olvasson és ne olvasson át egész éjszakákat.

A házkutatás után nagy nyomozás is következett és mire Péter hazakerült a ráparancsolt sétából, Örzse bevallott mindent. Világosság derült a vándorló lámpa rejtélyére és kiderült az is, hogy Örzse minden este gondosan befüggönyözte a szobát, hogy egy kiáramló fénycsik se árulja el Péter éjszakai virrasztásait. Örzse keservesen sirt, mikor az öreg orvos megmagyarázta neki, hogy vétkezett Péter ellen és megesküdt, hogy rögtön tűzbedobál minden könyvet, amit aztán az öregnek kellett szigorúan megtiltania.

Ezzel vége is volt az éjszakai olvasásoknak. Péternek megplerosodott az arca, de rosszabb diák lett. Szórakozott volt, nem figyelt, nem tanult. A mesealakok visszakövetelték maguk közé. Most nem olvasott, most képzelete száguldott hősei után és husvétkor igen gyászos bizonyítványt rakott apja elé az asztalra. Ilka néni erélyességére volt szükség, hogy lecsillapítsa apját és husvétól kezdve ő vette pártfogásába. Magával hurcolta a sétáira és

elhatározta, hogy meggyógyítja. Furcsa elgondolásai voltak erről a gyógyításról. Nem mondta senkinek, de szilárdan eltökélte, hogy a könyvek varázsát a lányok varázsával töri meg. Ebben aztán nagyon ügyes volt. Mindenfelé akadtak fiatal lányismerősei és Pétert úgy mutatta be ezeknek a lányoknak, mintha mindegyik lánnyal küön akarna próbát tenni. Péter esetlenebb és sutább volt, mint valaha. Nem tudott mit kezdeni a lányokkal. Nem volt semmi mondanivalója és amit a lányok mondtak, azokon vagy mélységesen megbotráncozott, vagy nevetett. Egyszer meg is magyarázta Ilka néninek, hogy mi kifogása van a lányok ellen.

— Buta libák, csak vihogni tudnak. Ostobán riszálják a derekukat és azt hiszik, ha kicsit forgatják a szemüket, minden fiu mindjárt megbolondul. Csak egy lány van, az pedig tilos.

Ilkának nem is kellett több. Az a különös ösztön, ami minden asszonyban benne van, rávezette a helyes utra. Péter pár nap múlva újra együtt lehetett a lánnyal, akitől eddig annyira tiltották. Megint elkezdődtek a boldog esti beszélgetések és a házban megint elkezdődött a titokzatos suttogás. A ház nem bocsájtott meg, a ház nem akarta a lányt és a ház szerette Pétert.

A lány anyáskodón becázte a fiut. Most már nagy lány volt. Igazi nő, aki a fiut furcsa, kedves játékszernek nézte és tudta, hogy ez a kamaszszerelm el fog mulni. A lány már nagyon sokat tudott és Péter néha úgy érezte, hogy leküzdhetetlen válaszfal van közte és a lány között.

A gyógy mód bevált. Péternek nem volt többé baja az iskolában és megerősödött. Ilka néni sugárzott a büszkeségtől. Ez az ő munkája volt és megkövetelte, hogy a férfi, aki titokban szinte beteges szenvedéllyel szerette a fiát, ezért hálás legyen hozzá. Most megint zsarnokoskodott rajta és néha belekötött az asszonyba. Péter mindebből nem vett észre semmit. Neki csak a lány volt fontos és számlálta a perceket, amíg ott kellett ülnie az asztalnál, mert tudta, hogy a kora nyári estén már kint sétál a lány az udvaron. Egy este, mikor Péter kiment az udvarra, a lány kint volt, de nem egyedül. Egy furcsa ember sétált vele. Két fejfel kisebb volt, mint ő, feje bubia kopasz és kis gömbölyű pocakja arról beszélt, hogy jól szeret élni. A lány odaintette Pétert. Bemutatta és most már hármashban sétáltak, ami a fiúnak sehogy nem tetszett. Várt, hogy mikor megy el a kis kopasz, az pedig csak tovább sétált. Péter ott kullogott a lány mellett, s nem tudott vele beszélni. Azt az estét nagyon unalmasnak érezte. A következő este ugyanígy telt el. Aztán heteg multak, nem történt semmi, csak az hogy a kis kopasz pontosan megjelent az esti sétákon.

A házban sokat beszéltek ezekről a látogatásokról és Péter is meghallotta, hogy a kis gömbölyű »jó parti.« Egy nagy külföldi cégnek a megbízottja, nagy fizetése van, azonkívül is sokat keres és eddig nagyon vidáman élt. Az egész ház tudta, hogy a kis poca-

kos ember halálosan szerelmes a lányba. A jó szomszédasszonyok mindent megtettek, hogy kigyógyítsák ebből a szerelemből. Kerülő uton tudtára adtak minden olyasmit, amiről azt gondolták, hogy kiábrándító hatása lesz, de nem érték el vele semmit. És egyik este a lány és a kopasz emberke már karonfogva sétáltak.

Két hét múlva megvolt az esküvő és a ház nagy megbotráncolására, a lány fehér fátyolban s mirtuszkoszorúval szállt be a fehér virágokkal feldíszített kocsiba. Péter ott volt a templomban, messziről hallotta az orgona bugását s a pap fehér alakja mintha valami ködben imbolygott volna, s a szíve tele volt szomorúsággal. Elvették tőle a lányt s lelkét keserű fájdalom fogta el. Inkább halt volna meg, akkor senkié se volna. Péter képzeletét kinzó képek gyötörték, úgyhogy össze kellett harapnia száját.

Azután eszébe jutottak a regények hősei, s amikor a piros szőnyeges lépcsőkön lefelé jött a fiatal pár, mosolyogva tudott gratulálni. Ugy érezte, hogy most hős, leküzdötte önmagát. Erősebb volt, mint a gyötörő fájdalom. Az is vigasztalás volt számára, hogy a fehérruhás lány arca nagyon sápadt volt és szemében riadt félelem ült.

A fiatal pár nászutra ment. A házban dühösen pletykáltak arról, hogy a lány most Velencébe megy. Sóhajtoztak, sápitoztak, mindegyik a maga lányára gondolt, aki olyan jó, aki olyan rendes és mégsem jut el Velencébe.

Három nap múlva otthon volt az új asszony és a ház boldogan tárgyalta a nagy fordulatot. Péter mindent hallott s lelke megtelt szájalommal és jóssággal. Boldog ábrándokat szőtt, hogy a lány most visszatér hozzá és megint megkezdődnek a véget-nem-érő esti séták.

Reggel anyja ott állt az ágya mellett, nagyon sápadt volt és keze reszketett, ahogy végigsimította a fia fején.

— Péter, én akarom neked megmondani: meghalt.

A fiu tudta, hogy ki halt meg és sokáig hallgatott. Lehunyta a szemét, de érezte, hogy a könnyek lassan végigszivárognak az arcán. Anyja tovább simogatta a homlokát és csendesen vigasztalta.

— Jobb ez így Péter. Szegény nem tudott mit kezdeni, minden elromlott körülötte, elment.

Péter úgy érezte, hogy a fiatalság távozott el életéből.

(Vége következik)

IRODALMI SZEMLE :

JÓZSEF JOLÁN :

JÓZSEF ATTILA ÉLETE

Cserépfalvi kiadás, 1940

A költőről, aki a balatonszárszói tehervonat kerekai alatt fejezte be küzdelmes életét, nővére irt könyvet. S ez a könyv vádirat egy pontosan meg nem határozható Hatalmasság ellen, amelynek részesei a társadalmi rend és talán a sors. József Attila megszületésétől kezdve nyomorgott. Éhezett, fázott, többet aludt a szabad ég alatt, mint vetett ágyban. Proletár volt születése, életkörülményei folytán és az elnyomottak költője lett.

Nincs talán egyetlen verse, amelyben nem a szegénység világát ábrázolja és a való életet. Amíg azonban költészete mind mélyebben furt a valóságba, addig egyénisége, a költő személyes énje a valóságon túl jutott, hogy a titkok, a megmagyarázhatatlan összefüggések birodalmába lépjen.

József Jolán könyve számtalan titokzatos jelenséget sorol fel a költő életéből, amelyeket már nemcsak az elkárhozott József Attila fedezett fel gyötrődve, hanem a mellette élők is. Az elvesztett tyúk, amely úgy jelenik meg az anya halála után a gyászoló család körében, mint Poe Hollója, s az ismeretlen szerelmes leány levele, amelyben előre megérzi a költő halálát és még rengeteg hasonló dolog, ami egyszerű agyrémnek tetszik a beavatatlanok előtt, a költő számára azonban mindez bizonyosság volt.

Kétségtelen, ha más, könnyebb életre nyílik lehetősége, idegei tovább bírták volna a tehertételt, de bizonyos, hogy József Attila egész költői magatartása is megváltozott volna ezzel. József Jolán nem fejtí meg ezeket a titkokat, ő csak hiven lejegyzí őket, az olvasó azonban érzi, hogy a költő életében nemcsak a nyomor, az igazságtalanság, a megaláztatás játszották a tragikus szerepet, hanem valami sokkal mélyebb dolog magja csírázott ki benne és vitte a tébolyba, a szörnyű halálba. Önkénytelenül felmerül a hasonlatosság Ady, Juhász Gyula és József Attila között, akaratlanul is valami törvényszerűségekre gondol az ember, amelyet egyszerűen magyar költői sorsnak lehetne nevezni, de ha ezen túl elemezzük a három költő egyforma pályáját, lehetetlen fel nem ismernünk a lélekhasadás eredendő okát a szellemi fejlődésben.

Ady, Juhász Gyula és József Attila költői nagysága éppen abban van, hogy a valószerű életnek homályba vesző árnyékait is meglátták. Az érzékelhető valóságnak azt az arcát, amelyet elfedtek a titkok, s amelynek meglátásához kevés az öt érzékszerv. Adynál gyakran az árnyak játéka több, mint a valóság. József

Attilánál azonban nem tudott csupán verseiben lerögződni ez a felismerés, benne élt tovább és mindennapi életében kereste hozzá az összefüggéseket. Benne furt tovább ez a felszabadult erő, ahelyett, hogy megnyugodott volna munkáiban, termelte fontosan a kinzó agyrémeket.

A logika véges. Határok veszik körül, mint életünk minden megnyilatkozását. Aki átlépi az életnek akár szellemi, akár fizikai határait, elveszti lába alól a talajt és a meglátott csodától sohasem tud megszabadulni. De az igazi költészet kicsit mindig ezeken a határokon túl kezdődik.

Ezért nagyon helyesen járt el József Jolán, hogy nem titkolta el a »misztikus véletleneket«, amelyek öccse életében oly korán jelentkeztek már. József Jolán maga is láthatta, hogy a költő tragikus életéért nem vonható felelősségre csupán a társadalom, amely kétségtelenül, meghosszabbithatta volna József Attila életét, szenvedéseit könnyíthetett volna. De sorsán — jobb szó híján használjuk ezt a közhelyet — nem változtathatott volna senki. A magányosságot, a lélek társtalanságát nem válthatták meg a szégyények milliói sem, akikről pedig oly szép verseket írt a költő, s akiknek életétől látszólag sohasem szakadt el. Százvezrek költője volt, de egymagában didergett titkaival, amelyek folytonosan gyötörték, s amelyeket nem vallhatott meg senkinek, amíg az ésszerű önellenőrzés birtokában volt. Aztán pedig már csupán az elkárhozástól való félelmében kiáltott segítségért, de minden remény nélkül: ...

*Jaj, szeressetek szilajon,
hessentsétek el nagy bajom!
Eszméim közt, mint a majom
a rácsok közt le és föl,
vicsorgok és ugrándozom...*

József Jolán végigkíséri öccse életét a ferencvárosi nyomortanyától a szárszói temető hullakamrájáig, ahol József Attila összetört testéről levágták a véres ruhát. Megfigyeléseit önfeláldozó testvéri szeretet hatja át, de magasabb értelmisége a tárgyilagos-ságra kötelezi. Nem tanulmányt írt öccséről, nem elemezte a költészetét, csak borzalmas életét tárta elénk, szinte függetlenül a költő jelentőségétől. Könyvéből megtudjuk, hogy nemcsak az irodalmi elismerést tagadták meg József Attilától azok, akik a költőt, mint egy osztály költőjét magukkal szemben érezték mindig, de kenyerére törtek elvarátai, szemérmetlenül félretolták és elkaparintották előle azt a sovány bért is, amellyel talán mégis könnyíthetett volna rettenetes nyomorán a költő.

József Jolán könyve nemcsak mint kifogástalan irodalmi mű, hanem mint megrázó emberi és kordokumentum is, számot tarthat az elismerésre.

Herceg János

Móricz Zsigmond:

MAGVETŐ

Antológia, Kelet Népe kiadás, 1940.

A magyar kiadók régi adósságát róttá le Móricz Zsigmond, amikor most a saját szerkesztésében és folyóiratának kiadásában megjelentetett egy husz ives, olcsó antológiát azzal a céllal, hogy megismertesse az ifjúságot és a népet az élő magyar irodalommal.

A magyar könyvkiadás mindig csak bizonyos olvasóréteget tartott számon és a magyar könyv a néphez sohasem jutott el. A Magvető elsősorban olcsó áránál fogva — 1 pengőbe kerül — már sokkal könnyebben utat talál a néphez. Persze az antológia nem váltja be teljesen, amit az előző ígér, hogy az élő magyar irodalmat tartalmazza, mert prózaíróink: Kemény, Eötvös, Jókai, Mikszáth egyáltalában nem szerepelnek benne, mivel az antológia már terjedelménél fogva sem vállalkozhatott a magyar regény, vagy elbeszélés megismertetésére. A magyar nép és irodalom szellemét a versek vannak hivatva kifejezni, s az antológia Apáti Ferencről kezdve Illyés Gyuláig minden jelentősebb magyar költővel valóban megismereti az olvasót.

A hangsúly az antológia meg szerkesztésénél a magyar népi szellemen volt és Móricz Zsigmond egyetlen olyan írást sem vett fel gyűjteményébe, amely nem ezt a szellemet szolgálja. Így hiába keresnek benne például Kiss Józsefet, vagy a Nyugatos Szép Ernőt. Ezzel szemben a régiek közül szerepel az antológiában Szabolcska Mihály, az újabb nemzedékből pe-

dig Kassák, Gulyás Pál, Fodor József és Sinka István is. A Bánk Bából közöl részletet az antológia, de Madách Tragédiájából már nem.

S mégis nagy ürt tölt be ez a könyvecske. A magyar énekes nép, természetéhez közelebb áll a vers, amely jobban kifejezi indulatait, mint a próza, amelynek megint más a hivatása. S ezért kell örömmel üdvözölni az antológia megjelenését, amely sokkal közelebb hozza a néphez is, az ifjúsághoz is a magyar irodalom hét évszázadát, mint bármilyen felvilágosító munka.

A szerkesztési szempont is igazolt. A magyar szellemiség sohasem szakadhatott el a néptől, az az irodalom viszont, amely nem táplálkozott népi erőkből semmi rokonságot nem tarthat a magyar szellemiséggel. Nem rostáról volt tehát szó, hanem felismerésről.

Az antológiát nagyon szép népdal- és közmondás- gyűjtemény egészíti ki.

Herceg János

A NÉMET PARASZTSÁG TÖRTÉNETE

Az új német életnek, amint ma már egészen világosan látjuk, a paraszt és a munkás az alapja. A szovjet a paraszt- és munkástanácsokkal kezdődött, amelyekhez később hozzákapcsolták a katonatanácsot. Ebben a formában volt valami erőszakos és erőltetett is. A német fejlődésnek vonala természetesebb és egyszerűbb. Az életnek alapja a munka és a társadalomnak nagy újjászületése a munkás-

sal kezdődik. Ebben a folyamatban a német újárendezés döntő szerepet szánt a parasztnak és ez a német természetből, a német életnek a lényegéből folyik.

Az iparosított nagy német birodalom lelkiségében még ma is él a földnek tisztelete, ami megnyilatkozik abban is, hogy a német ipari munkás lelkének legfőbb vágya az, hogy akármilyen kis darab, tenyérnyi földje legyen, amelyen pihenő óráiban dolgozhassék és amely drága ajándéknak érzett pár szem gyümölcssel, néhány marék főzelékkel jutalmazza meg. A föld tisztelésének gyökerei mélyen visszanyulnak a régi német életbe. A német az ősidőkben elsősorban nem harcos, hanem földművelő volt és a szabad paraszt egyszerre lovag és földet turó munkás. Még a középkor kialakulásának idején is meg volt a paraszt helyzetének ez a kettőssége és a német paraszt csak századok nehéz csapásai alatt tört meg és süllyedt le abba a jobbagysorba, amelyet soha nem tudott türelmesen viselni. A parasztlázadások kiindulópontja Európában mindig a német parasztságnak valamilyen megmozdulása volt és a Dózsa-lázadás előtt már évtizedek óta tartott a német birodalom területén az a földrengés, amelyet a parasztság örök nyugtalansága és szabadságkeresése idézett elő. A francia forradalom csak forma szerint előzte meg a német parasztságnak felszabadulását, amely ténylegesen már jóval a francia forradalom előtt megkezdődött, mert Németország volt az egyetlen európai szabadjogai, s amelyen a legsötétebb korokban is éltek jogilag teljesen szabad parasztok, akik évterület, amelyen a legsötétebb ko-

rokban is voltak a parasztságnak századokon keresztül megtudták tartani az ősi földet.

A német paraszt kérdésével rengeteg könyv foglalkozott és most, mikor valóságos könyváradaat önti el még a háborús német életet is, szinte minden hónapban megjelenik a parasztságról egy új könyv. Van bizonyos dicsekvés, talán néha kliséezett fölényérzés is ezekben a könyvekben. Nem lehet szemethunyni a tények előtt. Meg kell látni azt is, hogy ez a fölényérzés, akármennyire indokolt lehet, bizonyos mértékig bántó azoknak, akik még nagyon messze vannak a parasztság kérdéseinek megoldásától. Másrészt azonban el kell ismerni, hogy a parasztkérdés a német birodalomban körülbelül tökéletesen megoldódott s hogy a német parasztság nem ma jutott el a tökéletes megnyugvásig. Nem egy forradalom sodorta előre, hanem a kezdeti német törzsi elrendezkedés készítette elő mai sorsát. A Nagy Frigyes óta kezdődő fejlődésben a parasztság maga szerezte meg magának biztos társadalmi és gazdasági helyzetét.

Előttünk fekszik egy német könyv, amely a hamburgi *Hanseatische Verlagsanstalt* kiadásában jelent meg. Szerzője *Walter zur Ungnad*. Az író nem parasztszármazu. Oly ősnemes német családból való, amely hadvezéreket és nagy politikusokat adott, s melynek rem egy tagja a Habsburgok uralkodása alatt a magyar történelemben is belezásott. Egy Ungnad az egyik Habsburg uralkodó hadvezére volt s néhány szerencsétlenül végződő hadjáratot vezetett a török ellen. Ezt azért mondjuk el, hogy elhárítsuk azt a gyanút, mintha az

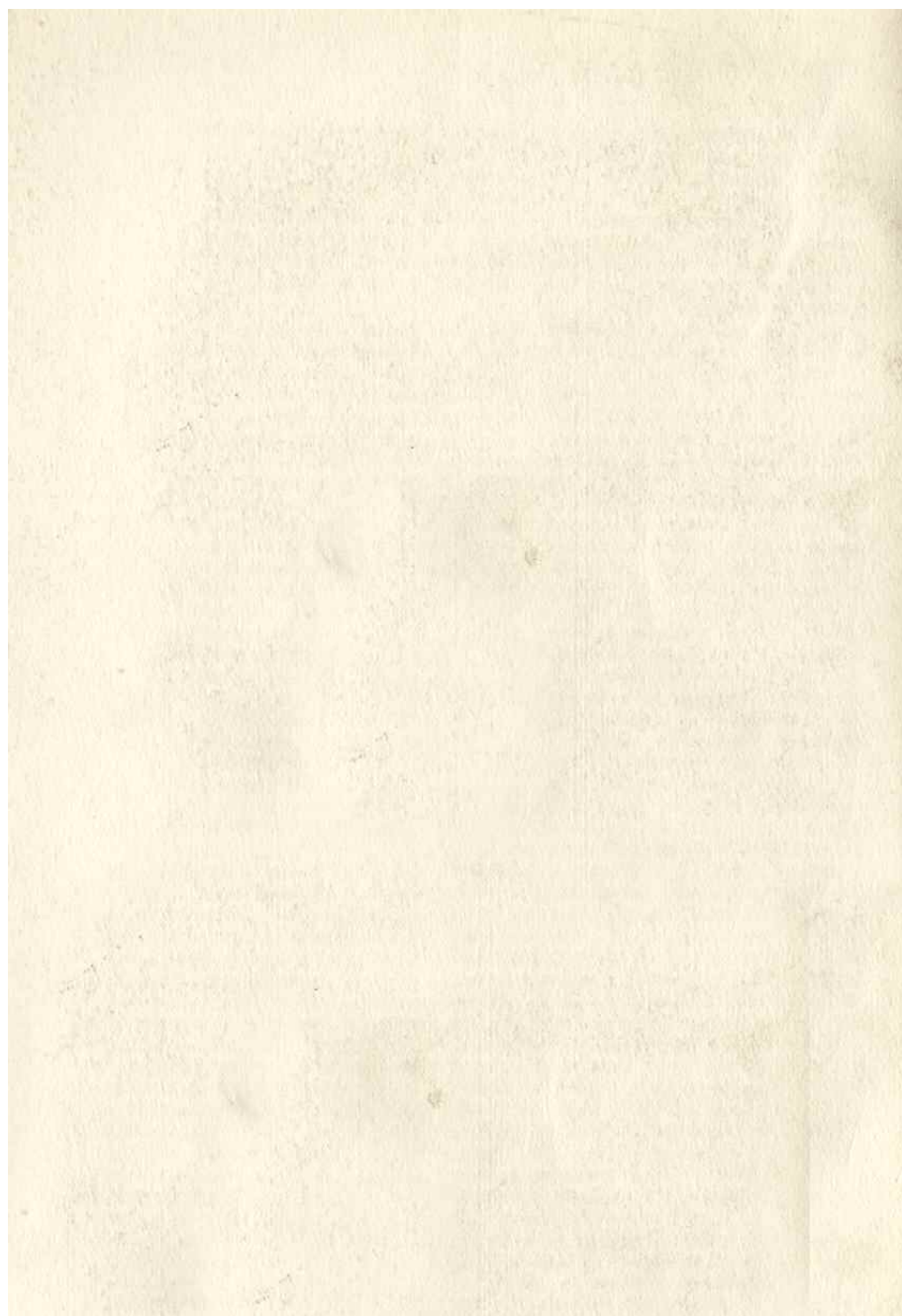
írónak saját osztályával szemben valamiféle elfogultsága lehetne. S bár az író nem tartozik a parasztosztályhoz, könyve a »*Deutsche Freibauern Kölmer und Kolonisten*« mégis valóságos himnusza a német parasztságnak. Természetesen német himnusz, lapos és fárgyíjagós.

A könyvnek a szabad parasztokról szóló része rendkívül sok újat ad az olvasónak. Megismerteti az ősi germán törzsszerkezettel, amelyben minden ember, aki szabadnak született, egyenlő jogú volt, és amelyben minden ember egyszerre volt harcos és földműves. A szerző szerint az első német királyok, német fejedelmek még a szabad parasztságból emelkedtek ki és ezt a vakmerőnek látszó állítást igen érdekes adatok felsorolásával bizonyítja. Fontosabb ennél, hogy a német paraszt szabad közösségek életét rendkívül plasztikusan ismerteti és okszerűen vezeti le belőlük a német parasztság gazdasági fejlődésének természetességét.

A könyv címének egyik szava »Kölmer« még azoknak is idegenül hangzik, akik nagyszzerűen ismerik a német nyelvet. Ez a szó Kulm város nevéből származik. Azokat a parasztokat nevezték így, akik a német lovagrend védelme alatt betelepítették a szláv poroszok földjét és segítettek a poroszokat elnémetesíteni. A szerző sok szeretettel és mégis világos, tárgyilagos kifejtéssel magyarázza el ennek a porosz telepítésnek európai jelentőségét. Meg kell jegyezni, hogy egyetlen olyan szava nincsen, amely bántó lehetne arra a szláv-ságra, amely kétségbeesett harcot vívott a német lovagrenddel, földjének megmentéséért.

Minket talán leginkább és legközelebből a könyvnek harmadik része érdekel, amely az erdélyi szász telepítés történetét ismerteti. Itt természetesen erősen érvényesülnek a német szempontok és kisé furcsán érezzük magunkat, mikor Ungnad azt írja, hogy a magyar király meghívására érkező »vendégeket«, a német parasztokat, maga a király fogadja s hogy ez »a király náddal borított óriási fapalotában lakik.« Itt az a bizonyos német fölény érzik, amely néha eltorzítja a dolgokat, azonban ez csak apróság. A lényeg az, hogy a szerző részletesen ismerteti azokat a kedvezményeket, amelyeket a magyar királyok adtak a szászoknak. S habár a szászok dicsérete a legfontosabb, mégis felsorolja azokat a nagy előnyöket is, amelyeket a magyar királyok jogtisztelte az egyszer megadott jogok tiszteltbentartása biztosított az erdélyi szászoknak. A könyvnek ez a része azért is nagyon érdekes és tanulságos, mert világosan láthatjuk belőle, mennyivel kedvezőbb volt mindenkor az erdélyi szász paraszt helyzete, mint a magyar paraszté, hogy mennyire hozzásegítette az erdélyi szásztságot kultúrája magas színvonalának eléréséhez az a megértés és jószándék, amelyet a magyarság századokon keresztül szakadatlan jogtiszteltben tanúsított iránta. A könyvnek ez a része a legutóbb időkig vázolja a szászok életét és felsorolja azokat a súlyos sérelmeket és az élet elevenéig ható kártevéseket, amelyekkel a román uralom a szász szabadságnak minden nyomát eltüntette és a szászok gazdasági erejét súlyosan meggyengítette.

Mérő János

Kéziratküldők figyelmébe!

A szerkesztőség kéziratokat senkinek nem ad vissza, kéziratküldők leveleire csak abban az esetben válaszol, ha írásuk azt irókoltatá teszik.

1940. Október

KALANGYA

10. Szám

Odgovorni urednik: — Felelős szerkesztő: RADÓ IMRE

A KALANGYA minden közleményéért írójá felel. — Szerkesztik:
SZIRMAI KÁROLY és DRASKÓCZY EDE

Felelős kiadó: SZIRMAI KÁROLY. Szerkesztőség és kiadóhivatal
postai cím Novi Vrbász 2 (Šečera)

A szerkesztőség kéziratokat nem küld vissza.
